

Slovenski Pravniki

Izdaja društvo „Pravnik“ v Ljubljani

ODGOVORNI UREDNIK:

Dr. RUDOLF SAJOVIC

VSEBINA:

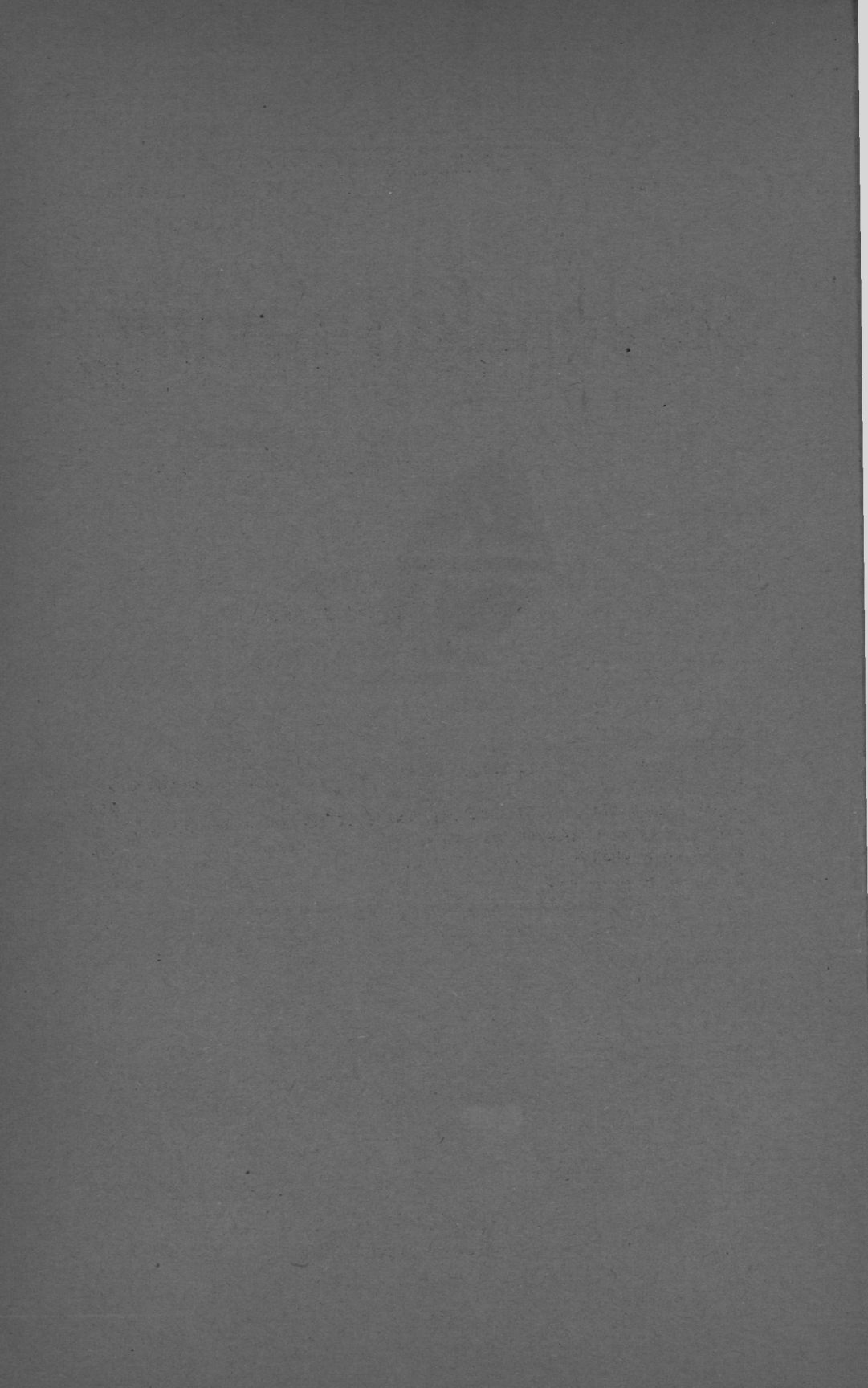
1. PROF. G. KREK: Organizacija sodišč po najnovjšem zakonskem načrtu	253
2. DVORNI SVETNIK V POKOJU ANTON LEVEC: O pravni kvalifikaciji bistva in pravnih opravil funkcionarjev hranilnic	278
3. DR. IVAN OGRIN: Uprava in sodstvo	283
4. Književna poročila	286
5. Razne vesti	290
- PRILOGA: Odločbe stola sedmorice v kazenskih stvareh.

V LJUBLJANI

NATISNILA „NARODNA TISKARNA“

1923

SLOVENSKI PRAVNIK.

Leto XXXVII. V Ljubljani, 1. decembra 1923. Štev. 11. in 12.

Organizacija sodišč po najnovejšem zakonskem načrtu.

Prof. G. Krek.

(Dalje.)

3. Trgovinska sodišča.

Preden preidem k obravnavanju načrtovih določb, je menda prav, da opozorim na vprašanje, ki se o njem v Z. Sv. niti razpravljalo ni: na vprašanje, ali so posebna trgovinska sodišča potrebna. Temu vprašanju se ne smemo izogniti tem manj, ker ni nesporno niti predhodno vprašanje, ali je posebno sodstvo za trgovinske stvari, predvsem torej sodstvo, ki priteguje laiški element, dandanes sploh še potrebno ali vsaj koristno.⁵⁹⁾ Posebna trgovinska sodišča so tam, kjer so se

⁵⁹⁾ Nasprotniki navajajo med dr., da je trgovinska tehnika postala poznana tudi pokličnemu sodniku, da navadno ni moči niti trgovinskemu sodišču odpovedati se zaslišanju izvedencev, da trgovcem nedostaje znanja prava in juristične izobrazbe, nezavzetosti ali nepristranosti in pokorščine zakonu, da povzroča posebno sodstvo neplodne spore o pristojnosti itd. (glej med dr. *Leonhardt*, *Errichtung von Handelsgerichten im Königreich Hannover 1865*), da bi z isto pravico kakor trgovci tudi drugi sloji (obrtniki, kmetje, delavci, zdravniki, umetniki itd.) lahko zahtevali svoje specialno sodstvo (*Hahn*, *Materialien zu den Reichsjustizgesetzen I*, 110, 111. Prim. tudi *Anschütz v Verh. d. 5. Deutsch. Juristentages*, II, 5; *Marschner* navaja v *GoldschmidtsZ.* XI, 446, celo vrsto poklicev, glede katerih povprečno znanje učenega sodnika prav tako malo zadošča kakor glede trgovinskih stvari). Posebna sejmska sodišča da so bila prej potrebna radi pospešitve pravne zaščite, sodniki trgovci pa zato, ker pravniki niso bili večji trgovinskemu pravu. Oba razloga da sta prestala. Ako se trdi, da je treba poznanja trgovinskih poslov, blaga, običajev in trgovske terminologije, da je nasproti temu ugotoviti, da zahteva

prvotno in naravno razvijala, preostanek bodisi starih sejm-skih, pomorskih, merkantilnih in banco-sodišč ali sličnih ustanov, bodisi starih stanovskih sodišč, torej zelo starih institucij, ki nas njih starost po sebi že opominja k popresojanju, ali so pogoji zanje podani še sedaj, pri čemer ne puščam v nemar, da so trgovinska sodišča zlasti tam, kamor so bila prenesena šele iz Francije potom Code de commerce, zadobila pod vplivom idej francoske revolucije tako rekoč novodobno utemeljitev: saj so bila ta sodišča zlasti v francoski obliki, t. j. kot izključno z laiki zasedena sodišča vprav idealna porota, čuvarji primernosti, nasprotniki formalizma in počasnosti, poznavalci ne samo običajev in stvari, temveč tudi ljudi.⁶⁰⁾ Za dejstvo, da se je vzdržala institucija stanovskih sodišč ravno za stan trgovcev, dočim so sodišča drugih stanov drugo za drugim odmrla, je

le malo spornih vprašanj tehnično znanje in da niti trgovcu ni znana tehnika v vseh panogah trgovine. Sicer pa da so posli dolžnikov hkratu posli sodnikov, da je vsled tega vselej udeležen lastni interes. Sistem sodnika poedinca da izključuje a priori sodnike trgovce (L e u e, Ideen zu einer Gerichts- u. Prozessordnung für Deutschland 1861, 114 ss). Trgovinska sodišča da so upravičena le kot organi komercialnega običajnega prava, vsled tega le dotlej, dokler nista zakonodavstvo in doktrina predelali vsega trgovinskopravnega gradiva, kar se je izvršilo z uzakonitvijo trgovinskega in meničnega prava (C r e i z e n a c h, Wesen u. Wirken der Handelsgerichte u. ihre Kompetenz 1868, 98 s., 116 s). Odličen nasprotnik trgov. sodstva je holandski učenjak J. M e y e r, čigar obširna izvajanja v delu *Esprit, origine et progrès des institutions judiciaires* V, 488 ss, so deloma reproducirana pri C r e i z e n a c h u, GoldschmidtsZ. IV, Beilagenheft 102 ss. Med najvplivnejšimi zagovorniki trgovinskega sodstva naj omenim le M i t t e r m a i e r j a (Goldschmidts Ztschr. f. ges. HandelsR. VII, 184 ss, in Arch. f. civ. Prax. XXX, 422) ter zlasti G o l d s c h m i d t a (v njegovi Ztschr. f. ges. HandelsR. IX, 204. X, 607 in drugod). Poudarjati pa mi je, da je večina v prilog trg. sodstvu navedenih razlogov, med njimi zlasti prednost ustnega postopka, sedaj brezpredmetna, o čemer v tekstu. Podrobno informira o zadevni, večinoma starejši literaturi pro in contra temeljno delo S i l b e r s c h m i d t, *Deutsche Sondergerichtsbarkeit in Handels- u. Gewerbesachen*, Beilagenheft zu Bd. 55 der GoldschmidtsZ. 1904. Prim. tudi motive k nemškemu sodnoustavnemu zakonu v *Annalen des Deutsch. Reichs* 1875, 202 ss. Lapidaren pregled o poglavitnih nasprotujočih si razlogih podaje J ä g e r v B l u n t s c h l i - L o e n i n g, *Staatswörterbuch* II., 168 ss.

⁶⁰⁾ H i v e r, *Histoire critique des institutions judiciaires de la France de 1789 à 1848*, 86, 153 s., S i l b e r s c h m i d t, nav. delo 47 ss.

moči navesti mnogo razlogov. Med tistimi, ki veljajo več ali manj še dandanašnji, je najvažnejši pač ta, da sta uporaba nezapisanega prava in uvaževanje mnogobrojnih običajev nezogibni in da sodniki ne morejo prebiti brez gotovega tehniškega znanja in neposrednega poznanja trgovskega poslovanja. Kar se je poleg tega poprej navajalo v utemeljitev, kakor potrebno upoštevanje primernosti (*aequitas*) in zaščita dobre vere (*bona fides, bonne foi*), uvaževanje prometnih šeg, sojenje ne toliko po formalnih kakor po materialnih normah, predvsem pa brzo in ustno postopanje ^{60a}) — vse to sedaj pač ne prihaja več v poštev, ker se uresničujejo vsi ti postulati v državah z modernim pravom že v o b č e m civilnem oziroma procesualnem pravu. Pogled na novejšo civilnopravne zakonodaje nas prepričuje, da napreduje komercializacija občega državlanskega

^{60a}) Pospešeni postopek za trgovinske pravde je bil že postulat antičnih pisateljev. Xenophon in Platon ga zahtevata (Montesquieu, *L'esprit des lois*, I. XX, tit. 18), in Rimljani vzhodnega cesarstva so določili posebno brzi ustni postopek *extraordinaria cognitio* med dr. tudi določnim pravdam zoper brodarje (D. 14, 1, 1, 18, D. 14, 5, 8). Niti naše jugoslovansko pravo ni zaostalo. Kažem le na čl. 160 Dušanovega zakonika (v Novakovičevi izdaji), ki ustanavlja poleg (deloma kolektivne) odgovornosti za tujo krivdo in s tem povečane sigurnosti tudi skrajšani postopek. Isti zakonik daje trgovcem ali vsaj tujim (dubrovniškim) trgovcem (mesto ni nedvoumno) razen drugih privilegijev (prim. čl. 118, 119, 121, 122, 159) še to prednost, da se zasede polovica porote iz njih vrste (čl. 153) (Prim. o drugih privilegijih zlasti glede zasedbe sodišč, sestavljenih za razsojanje pravn med Srbi in Dubrovčani [trgovci] Novakovič, Zak. Štefana Dušana 1898, 217, 237, 238 in tam citirana dela). Ali ne spadajo sem tudi privilegirana podsodnost pred »stanicum« in določbe I. III. cap. 16, 17, 21, 22 *Statutorum Ragusii*, ki služijo pač tudi pospeševanju pravn med domačini in tujci trgovci? Povsem jasno utemeljuje že sloviti Édít iz l. 1563, od katerega datira početek stalnih trg. sodišč v Franciji, to t. zv. konzularno jurisdikcijo s tem, da je bila ustanovljena »pour abréviation de tous procès et différends entre marchands, qui doivent négocier ensemble de bonne foi, sans être astreints aux subtilités des lois et ordonnances.« Takisto pravi stari Toubeau v svojih *Institutes de droit consulaire* (I. I, tit. 1): *L'abréviation et prompt exécution des procès est principal motif de l'érection des juges et consuls, cela doit faire une de leurs plus grandes applications* (Lyon-Caen et Renault, *Traité de droit comm.* I^o, 552).

prava čedalje bolj. V Nemčiji je mnogo pravnih stavkov trgovskega zakonika postalo brez pomena z uvedbo državljskega zakonika, ki si je te pravne stavke usvojil. In trgovinski zakonik tam pravzaprav ne tvori več posebnega prava za »dejanške stane trgovine«, marveč posebno pravo trgovcev. Isti proces se je izvršil v manjši, a nič manj občutni meri tudi pri nas z noveliranjem avstrijskega državljskega zakonika. Koliko norm, ki so bile prej *iuris singularis*, je sedaj sestavina našega občega prava, *ius commune*! Spominjam le na določbo o sprejemu ponudbe §§ 862, 862 a (§§ 81, 82 III. nov.), o ničnosti pravnih poslov, ki nasprotujejo dobrim šegam § 879, odst. 1 (§ 90 nov.), o računanju rokov §§ 902, 903 (§§ 98, 99 nov.), o kraju izpolnitve § 905, 1420 (§§ 100, 101 nov.), o posledicah neizpolnitve, odn. protipogodbene izpolnitve §§ 918 ss (§ 110 ss nov.), o kupu na ogled §§ 1080, 1081 (§§ 132, 133 nov.), zlasti pa na določbe o uvaževanju navad in običajev, ki veljajo v poštenem občevanju, kadar gre za pomen in učinek dejanj in opustitev § 863 (§ 83 nov.), o uvaževanju prometne šege § 864 (§ 84 nov.), o oziru na običaj poštenega občevanja ob razlaganju pravnih poslov § 914 (§ 102 nov.). Vidimo torej, da ne drže več razlogi, ki izvirajo iz načelne, bistvene razlike med občim in trgov. civilnim pravom. Z druge strani pa stremi naš bistveno ustni postopek za ugotovitvijo materialne resnice in pravice in pospešuje potek pravde in izdajo odločb na način, ki zadošča tudi trgovskim pravdam. Slednje je bilo, odnosno je seveda pri starem, pismenem postopku drugače.⁶¹⁾ Ako dokazuje *Silberschmidt* v svoji študiji *Entstehung des deutschen Handelsgerichts 1894* (str. 163/164), da se posebno trgovinsko sodstvo ne da zagovarjati, da ni hkratu uveljavljen poseben,

⁶¹⁾ Navzlic temu se trgovinski proces, če odštejemo par skrajšanih rokov, niti pod vlado starega sodnega reda bistveno ni razločeval od občega procesa. Drugače na pr. v Franciji in v pravnih ozenljih *Code de commerce*, ki predvideva (čl. 642 ss.) v komercialnih stvareh poseben postopek, urejen s 25. naslovom druge knjige *Code de proc.* Razlike so tam tako številne, da razpravljata o njih *Lyon-Caen* in *Renault* v 5. izdanju svojega *Droit commercial* na 150 straneh! Tudi na Ogrskem so imeli do novega civilnopravnega reda za trgovinsko sodišče izjemno postopanje, in predvojna Rusija se odlikuje celo po posebnem trgovinskem pravdnem redu.

predvsem pospešen postopek, se razvidi tudi iz tega, da je eksistenčna upravičenost trgovinskih sodišč več ko problematična ne samo sedaj, ko imamo ta brzi postopek že za vse civilne pravde, temveč tudi s stališča starih postopkov, kolikor nimajo posebnih norm za trgovinski proces. Ravno ta izprememba v osnovnih načelih občega civilnega, predvsem pa procesualnega prava se mi zdi zelo važna za rešitev vprašanja, je-li trgovinsko sodstvo de lege ferenda nepogrešno.

Dvomi o smotrenosti, zlasti pa potrebnosti trgovinskega sodstva se zrcalijo tudi v organizaciji sodišč v drugih državah: v prav mnogih državah prebijejo brez njega, v nekaterih važnih trgovinskih središčih ga ohranjujejo, toda bolj kot spoštljiv historičen sediment in skrbno čuvano relikvijo proslulega stanovskega privilegija; drugod ga zopet vzdržujejo v manj opazljivi, nekoliko obledeli obliki posebnih oddelkov navadnih sodišč.⁶²⁾ Pogled na sodno organizacijo tujih držav (glej op. 62)

62) Glede trgovinskih sodišč koraka Francija v prvi vrsti ne samo v tem pogledu, da je bil tip njenih trgovinskih sodišč vzorec za ustanovitev in ureditev v mnogih državah in deželah, temveč tudi zaradi tega, ker so tribunaux de commerce tako rekoč trgovinska sodišča par excellence: sestavljena iz samih izvoljenih sodnikov trgovcev, iz katerih izhaja tudi predsednik. Bistvene znake sestavljata točno Lyon - Caen in Renault op. cit. 411 s.: a) les tribunaux de commerce se composent exclusivement de commerçants ou d'anciens commerçants, à l'exclusion de tout magistrat de profession; il n'y a pas même de ministère public dans les tribunaux de commerce; b) les juges de commerce sont élus par leurs pairs et non pas nommés par le gouvernement, comme les autres magistrats; c) leurs fonctions sont temporaires et gratuites...; d) la juridiction commerciale n'existe pas en appel; e) même en première instance, il n'y a pas un tribunal de commerce dans chaque arrondissement, comme il y a un tribunal civil. Dans les arrondissements qui en sont dépourvus, le tribunal civile juge les affaires commerciales. Poleg teh sodišč imajo še t. zv. Conseils des Prudhommes, ki so podobni nemškim trgovskim sodiščem (Kaufmannsgerichte) in imajo za trgovce in njih nameščence isti pomen kakor naša obrtna sodišča. Med države, ki imajo trg. sodišča po francoskem vzorcu, a jih še niso odpravili, spada Belgija (Claessens-Errera v Leske-Loewenfeld I, 183 ss.). Malodane povsod pa, kjer so ustanovljena trgovinska sodišča, vsaj prevladira število sodnikov trgovcev v primeri k pokličnim sodnikom. Kanton Zürich ima izza l. 1867 samostojno trgovinsko sodišče. zasedeno z 2 sodnikoma in 5 trgovci odnosno (kadar posluje

in zasledovanje zgodovine trgovinskih sodišč zlasti onih držav, ki je v njih ta institucija veljala, a je bila pozneje odpravljena ali okrnjena, nas uči, da ne smatrajo trgovinskih sodišč niti v državah z razvito trgovino za absolutno potrebno, oziroma da se v nekaterih državah niso obnesla.

kot razsodišče) enim sodnikom in 4 trgovci. Slično tudi A a r g a u. Pretežno večino trgovcev (4:1 odnosno 3:1) kaže pomorsko in trgovinsko sodišče v Kjöbenhavenu odnosno ostala pomorska sodišča na Danskem (Deuntzer v Leske-Loewenfeld II, 796 s.). V Norvegiji so vpeljali posebna trg. sodišča šele z zakonom od 20. decembra 1902. Zasedena so z enim civilnim podsodnikom kot predsednikom in 2 trgovcema (Motzfeldt v Jahrb. d. intern. Ver. f. vergl. Rw. 1907 [VIII 2/1] 2082). Glede ruskih trgovinskih sodišč, ki so obstojala pred boljševiško reorganizacijo sodišč v nekaterih mestih po trg. pravdnem redu od 14. marca 1832 v obliki izdaja iz l. 1893 (Popolnoje Sobranije zakonov Rossijskoj Imperii 5360), je vredno omeniti, da niso trgovci volili samo sodnike laike, temveč v nekaterih središčih (Petrograd, Moskva, Odesa) celo predsednike in člane pravnike. Kjer pa ni bilo posebnih komercialnih sodišč, so izvrševala občna sodišča tudi trgovinsko sodstvo po predpisih občnega c. p. r. (Engelmann op. c. II, 579 s.). Zanimiva posebnost so portugalska trgovinska sodišča, ki so organizirana na način porote. Trgovci kot prisodniki razsojajo dejansko vprašanje. Na podstavi tako ugotovljenega dejanskega stanu izreka predsednik pravnik razsodbo, odločajoč pravno vprašanje (Alves de Sá v Leske-Loewenfeld I, 256). Osamljeno stališče zavzema Turčija s trgovinskimi sodišči, pri katerih presega število stalnih, imenovanih sodnikov število trgovcev (3:2), ki njih prisotnost niti obvezna ni (Salem v op. c. II, 357).

Nekatere države imajo sicer trgovinsko sodstvo, nimajo pa posebnih trgovinskih sodišč, temveč opravljajo posle trgovinskega sodstva posebni oddelki navadnih sodišč. Njim pripada Nemčija, ki pozna le posebne »komore za trgovinske stvari« pri deželnih sodiščih, pa ne morda pri vseh, marveč samo pri tistih, ki jih določajo vlade (§ 100 GVG), dasi je predvideval načrt GVG posebna trgovinska sodišča, kakršna so poslovala že pred tem zakonom v mnogih delih nemške države deloma po francoskem vzorcu. Omenjene komore so zasedene z enim državnim sodnikom kot predsednikom in dvema sodnikoma trgovcema (§ 109 GVG). Za to zasedbo so bili merodajni uspehi, ki so jih opazovali pri partikularnih trgovinskih sodiščih v Hamburgu in Bremenu. Pri nemških komorah ne gre več za forum speciale, temveč le za razdelbo poslov v okvirju istega sodišča I. stopnje, za razdelbo, ki je le že v naprej in z zakonom določena. S tem se je prišlo v okom enemu izmed očitkov, ki so se izrekli zlasti proti francoskemu tipu, da so namreč posebna trgovinska sodišča vir brezplodnih kompetenčnih sporov. Če odštejemo tri posebna trgov. sodišča (na Dunaju, v Pragi in Trstu), je bilo trgovinsko sodstvo tudi v bivši Avstriji or-

Navzlic vsem omenjenim pomislekom menim, da je posebno s o d s t v o z uporabo sodnikov nestrokovnjakov še sedaj vsaj koristno, in sicer iz občih razlogov, ki sem jih navedel ganizirano po nemškem sistemu, samo da prevalira poklični sodnik (2 : 1), in da so oddelki za trg. stvari ustanovljeni pri vseh kolegialnih sodiščih I. stopnje.

Simptomatično je morda, da je nekaj držav, ki so imele poprej trgovinska sodišča ali vsaj posebne oddelke za trgovinske stvari, ta sodišča odn. oddelke ukinilo. Tako so bili v Italiji bivši tribunali commerciali odpravljeni z zakonom od 15. januarja 1888; dopustno pa je vobče, izključiti zakonito pristojnost sodnih oblastev s pismenim prenosom (compresso) razsodišču (arbitro). Razsodniki razpravljajo in razsojajo ne glede na zakonite oblike postopka, pač pa po materialnem pravu, kolikor niso po kompromisu upravičeni odločiti ex aequo et bono (Baisini v Leske-Loewenfeld 225 op., 227 op.). Na Ogrskem so imeli posebno trgovinsko in menično sodišče v Budapešti, pri navadnih kolegialnih sodiščih pa posebne senate. Tu kakor tam je sodeloval po en prisednik trgovec (Sachs, GoldschmidtsZtschr. XXI, 421, Goldschmidt, ib. BeilBd zu Bd XXIII, 102). Vse to je, zapustivši stališče načrta (prim. §§ 3 in 4), odpravil novi civilnopravdni red iz leta 1911. O trgovinskih in meničnih stvareh odločajo redna sodišča v rednem postopanju in sicer okrajna sodišča tudi v meničnih in čekovnih stvareh (Gottl, Ung. ZPO., 3), toda v le-teh s prisilnim zastopstvom po odvetnikih (§ 94, odst. 2 og. c. pr. r.). (Magyary, GoldschmidtsZ. Bd 72, 492 s. Razloge justične komisije za izločitev posebnega sodstva glej Gottl, nav. delo, 8 s). V Ženevi je bilo trgovinsko sodišče po francoskem sistemu z zakonom od 25. junija 1891 odpravljeno, ker se ni obneslo. Namesto njega so ustanovili Chambre commerciale pri sodišču I. stopnje, ki je zasedena z enim pravnikom kot predsednikom in dvema trgovcema; ž njo so pa prav tako nezadovoljni. (Silberschmidt, op. c. 183, 184, Lyon - Caen et Renault, Traité de droit comm. I⁵ 421). Ustavljena so trgovinska sodišča tudi v Fribourgu (1891) in v Bernu (1882/83) (Silberschmidt, ib.). Zanimivo je dejstvo, da je med državami, ki so opustile posebna trgovinska sodišča, tudi troje balkanskih držav: Romunija jih je odpravila z zakonom o sodni ustavi od 1. septembra 1890, ker je bila udeležba laikov nepopoljna, in jih je nadomestila s posebnimi oddelki rednih sodišč (Flaischlen v Leske - Loewenfeld II, 125 ss in 152). V Grčiji so posebna trgovinska sodišča odpravili že l. 1887 (Streit, op. c. II, 10), v Bolgariji pa z zakonom o sodni organizaciji od 19. decembra 1898, na katerem ni v tem pogledu nič izpremenila novela od 20. februarja 1907 (Recht, Bulg. Zivilgerichtsordnung) in ki ga menda niti načrt iz leta 1920 ne tangira (Schöndorf, Einführung in d. geltende slawische Recht, I, 221).

Omeniti mi je še znatno število tistih držav, ki posebnih trgovinskih sodišč sploh ne poznajo. Med nje spadajo sedaj: Španija (Torres

razpravljajoč o sodnikih laikih (glej zgoraj str. 162, odn. 64)⁶³), zlasti pa iz posebnega razloga, da se mora sodnik ozirati na trgovinske običaje, ki jih oblikuje prometno življenje še sedaj venomer (kakor je evidentno pokazala ravno vojna in povojna doba) in ki jih pozna gotovo trgovec bolj kakor pravnik, pri čemer ni prezrto, da je torišče običajnega prava v tehniškem smislu tudi v trgovinskem prometu reducirano na minimum. Upravičenemu ugovoru, da niti trgovcu niso znani običaji in obratovanje v vseh panogah trgovine, da n. pr. trgovec z usnjem ali bančni uradnik ni več posebnim usancam v knjigotrštvu, bi se utegnilo kolikor toliko v okom priti s kar najbolj ustrezajočo specializacijo pri izbiranju v konkretnem primeru sodelujočega sodnika trgovca. Brez dvoma pa je notranje poslovanje trgovca takšno, da ga netrgovec navadno ne umeje brez strokovnega pouka, ki ga tačas, žal, univerzitetni študij še ne nudi obvezno. Končno mislim, da ne zadošča, da je sodstvo objektivno dobro, marveč da mora občinstvo imeti tudi zaupanje vanj. To je pa vobče večje ob udeležbi sodnika laika, ker vidijo udeleženci trgovci v sodniku trgovcu ne samo sodnika, temveč predvsem tudi uglednega tovariša. V razlikah veljavnega prava pa ne vidim tehtne utemeljitve za trgovinsko sodstvo, ker se obče državljansko pravo vsled napredujoče komercializacije izenačuje čedalje bolj s trgovinskim pravom, in ker ne velja več pesimistična domneva, ki je po nji trgovinsko pravo juristu terra incognita. Predhodnemu vprašanju o potrebnosti ali vsaj koristnosti posebnega trgovinskega sodstva bi torej tudi jaz pritrdil.

Campos v Leske - Loewenfeld I, 248), Nizozemska (Asser, ib. I, 152), Švedska (Uppström, nav. delo II, 460 ss) in Finska (Chydenius - Heimbürger, ib., II, 517 ss). Niti v Veliki Britaniji nimajo posebnih trg. sodišč, če sem ne štejem Probate division pri High Court of Justice, ki ima poleg drugih kompetenc tudi kompetenco bivšega High Court of Admiralty, torej določne pomorske stvari. Prav tako nepoznano je trgovinsko sodstvo v Zedinjenih državah Amerike (Lyon-Caen et Renault, nav. delo 416 s).

⁶³) Pri citatih, nanašajočih se na pričujočo razpravo, pomenijo stoječe številke strani Slov. Pravnika, *ležeče* pa strani posebnega odtiska te razprave.

Povsem drugo vprašanje pa je, ni li zahtevi po takem sodstvu že ustrezno s trgovinskimi senati, ki jih bo sestaviti brezizjemno pri vseh okrožnih sodiščih (§ 5, odst. 2 deln. kom. nač. cpr., prim. zgoraj str. 57, odn. 35). Toliko pač ne more biti dvomljivo, da so vsi ravnokar omenjeni momenti, ki po našem mnenju še sedaj upravičujejo posebno trg. sodstvo s sodniki nestrokovnjaki, podani pri teh senatih v isti meri kakor pri posebnih trgovinskih sodščih. Kajti za sodelovanje laikov in s tem hkratu za upoštevanje trgovinskih običajev, za razumevanje trgovskega poslovanja in za zaupanje strank v sodstvo je poskrbljeno tu in tam enako. Čemu torej posebna trgovinska sodišča? Menim, da bi prišli tudi drugi v zadrego, če bi bili pozvani, da odgovorijo na to vprašanje s tehtnimi razlogi. Vsekako je značilno, da so se celo odločni zagovorniki trgovinskih sodišč, kolikor jih je nastopilo v komisijah, odsekih in v plenumu nemškega državnega zbora o priliki posvetovanja o sodnoustavnem zakonu, končno zadovoljili s komorami za trgovinske stvari pri dež. sodiščih (Silberschmidt, op. c. 205). Domnevam pa, da se da želja srbskih pravnikov po ustanovitvi takih sodišč razložiti s pogledom na sedanjo legislacijo v bivši Srbiji, koje pripadniki so kot člani St. Z. Sv. smatrali, da je ohranitev trgovinskega sodišča v Beogradu izven diskusije.

Sedanje stanje zakonodavstva v Srbiji je namreč v tem pogledu tole: Za mesto Beograd in šest okoličnih srezov je z zakonom od 12. decembra 1859 ustanovljen »trgovalski sud«. Po zameni od 30. novembra 1895 vrše sporno sodstvo senati petih članov (dva stalna člana in trije sodniki laiki).⁶⁴⁾ Sedaj pa je upoštevati čl. 38 uredbe o ubrzanju rada kod sudskih i islednih vlasti od 22. junija 1921, Sl. N. 155, po katerem je zlasti za spore, ki njih sporni predmet ne presega vrednosti 3000 Din, predviden senat trojice (1 stalni član in 2 sodnika laika).⁶⁵⁾ Trgovinsko sodstvo izven krajevnega območja beograjskega trgovinskega sodišča vrše krajevno pristojna prvostopna so-

⁶⁴⁾ Perić - Arandjelović, Gradjanski sudski postupak I/1, 64. Prim. Kavčnik, Gradjanski sudski postupak, pos. odtisek iz Slov. Pravnika 1921, 4.

⁶⁵⁾ Prim. Nestorović, Dve sudske uredbe, 1921, 125.

dišča (kolegialni »prvostepeni sodovi«) v senatih trojice sodnikov, ki njih eden sme biti sodnik laik (§ 22 zak. o ustroju trg. suda). Ta sodnik se pa privzame le na zahtevo strank. Po Kavčnikovem poročilu⁶⁶⁾ se poslužujejo stranke te pravice prav redko.

Glede Beograda govori torej pravna kontinuiteta za to, da se tam posebno trgovinsko sodišče obdrži, za ostala mesta bivše Srbije niti o tej ne more biti govora. Kar pa je po mojem mnenju važnejše, je to: Da čutijo Srbijanci de lege lata absolutno potrebo posebnih trgov. sodišč, je povsem naravno, če imamg moja prejšnja izvajanja pred očmi in pomislimo, s kakšnim državljanskim pravom in procesom imajo tam opraviti. Ravno kakovost dotičnih zakonodaj, ki je za nas razlog, da nam niti trgovinsko sodstvo ni neobhodna potreba, je v bivši Srbiji vzrok, zakaj se jim zdi trgovinsko sodišče nepogrešljivo. Zaostalost poglavitno le agrarnemu prebivalstvu pri krojenega in samo njegovemu pravnemu udejstvovanju doraslega civilnega zakonika in zastarelost in počasnost postopka zahtevajo za trgovinske pravde neizprosno posebno ureditev. Vse to se pa izpremeni, čim dobimo skupni državljanski in procesni zakonik, ki bosta sestavljena na moderni podlagi. Tedaj bo tudi v Srbiji ostalo kvečjemu trgovinsko sodstvo predmet želja, ki jim bo ustrezno z obvezno ustanovitvijo trgovinskih senatov pri vsakem okrožnem sodišču.

Na Hrvatskem in v Slavoniji ne poznajo posebnih trgovinskih sodišč. Trgovinsko sodstvo vrše po deloma izpremenjenem § 4 zak. od 3. oktobra 1876, Zb. 86, razen nekaterih določnih okrajnih (»kotarskih«) sodišč vsa zborna sodišča I. stopnje (»sudbeni stolovi«). Izredna zasedba senatov (s sodniki nestrokovnjaki) ni predvidena (§ 8 cit. zak.). Tudi bos.-herc. in ogrskemu c. pr. redu so trgovinska sodišča nepoznana; prav tako jih Črna gora nima. Isto velja za Slovenijo in Dalmacijo, ki pa so pri njunih zbornih sodiščih I. stopnje urejeni posebni trgovinski senati s trojico sodnikov (z dvema državnima sodnikoma in enim laikom) (§ 7, odst. 2 sod. prav.). V bivši Avstriji je bilo posebno trgovinsko sodišče z isto zasedbo razen

⁶⁶⁾ V delu, citiranem v op. 64.

na Dunaju in v Pragi tudi v Trstu; slednje je bilo hkratu pomorsko sodišče (§ 8 min. nar. od 19. januarja 1853, drž. zak. 10, pril. D, § 48 org. zak.). V teh mestih so tudi posebna okrajna sodišča za trgovinske, odn. za trgovinske in pomorske stvari (§ 2, odst. 2 sod. prav.).

To je torej status *praesens*. Kar se tiče bodoče ureditve, mi je omeniti, da II. nač. našega zakona posebnih trgovinskih sodišč niti ne omenja (pr. čl. 1, 21). Šele širša komisija predvideva v točki VI. svojega sklepa posebno trgovinsko sodišče v Beogradu in po potrebi tudi v drugih mestih. Te smernice se je držal deln. nač. (§ 24, odst. 2) in ref. nač. (§ 25). Pri tem je ostalo tudi v kom. nač., ki je neposredni predmet pričujoče razprave.

Kom. nač. se bavi s posebnimi trgovinskimi sodišči *ex professo* v štirih paragrafi (§§ 28 do 31); imenuje jih »trgovačke sudove«, z nazivom, ki se mi ne zdi točen.⁶⁷⁾ Kakor sem že

⁶⁷⁾ Priznavam, da je naziv »trgovački sud« pri Srbih in Hrvatih udomaćen, vendar se mi ne vidi srečen. Naša trgovinska sodišča niso niti sodišča samo za trgovce (kot stranke), kakršna so bila n. pr. stara nemška stanovska sodišča srednjega veka in sedanja nemška trgovska sodišča po zakonu iz leta 1907 (Kaufmannsgerichte), niti sodišča samih trgovcev (kot sodnikov), kakor so to francoski tribunaux de commerce. Le za taka sodišča bi bil ekvivalenten naziv *trgovački sud* odnosno *trgovsko sodišče*. Čim pa je trgovinsko sodišče pristojno tudi za netrgovce in sodijo tudi netrgovci, čim pojem niti aktivno, niti pasivno ni omejen na trgovce, čim z drugimi besedami ne gre poglavitno za subjektivno determinacijo pojma, se mi zdi epitheton »trgovinski« pravilnejši. (Drugače n. pr. pri »trgovinskih« običajih, pomočnikih, zbornicah, kjer pač prevladuje osebni kriterij in kjer bi bil morda v istini pridevnik »trgovski« pravilnejši). Kakor rečeno, pa izraz »trgovinski« ali temu ustrezní izraz pri Srbih in Hrvatih vobče ni v rabi. Tako ga navaja Smirić, Deutsch - ital. - kroat. oder serbische Amtsterminologie samo parkrat (n. pr. »trgovinske sveze«, »trgovinska vrijednost«), dočim rabi sicer dosledno »trgovački« tudi tam, kjer gre brezdvomno za stvar, ne pa za osebo (n. pr. pri marki, efekti, brodu, zakoniku). Pri trgovinskem ministru se poslužuje izjemoma adjektivnega substantiva »minister trgovine«. Iveković - Broz, Rječnik hrv. jezika pridevnika »trgovinski« sploh ne navaja, prav tako ne Vuk Karadžić. Srpski rječnik. Da pa pridevnik »trgovinski« srbskim oz. hrvatskim pravnikom ni nepoznan izhaja n. pr. iz predhodnega načrta trgovinskega zakona za kraljevino Srbijo iz leta 1912., ki nosi naslov »Predpredlog (!) trgovinskog zakonika« in govori takoj v § 1 o »trgovinskim delima«, na ka-

omenil uvodoma (str. 14, 14), so ti »naročiti trgovački sudovi« našemu načrtu in prav tako tudi deln. kom. nač. cpr. poznani samo kot zborna sodišča.⁶⁸⁾ Po § 28 se taka samostalna trgovinska sodišča ustanove v Beogradu (obvezno) in v mestih, kjer se pokaže potreba. Kakor sem že namignil, za svojo osebo de

tera se naj uporabljajo celo »trgovinski običaji«. Z druge strani pa ima zopet *trgovačka* društva (§ 2 et passim), *trgovački* registar (§ 17 e. p.), *trgovačku* firmu (§ 26 e. p.), *trgovačke knjige* (§ 47 e. p.), *trgovačku* radnjo (§ 488 e. p.) itd. Poučno pa je, da našteva § 3 »trgovinske poslove«, dočim določa § 488, odst. 2: »Poslovi pobrojani u § 3 (!) ovoga zakonika *trgovački* so i onda...«. Zdi se, da ni bil poseben notranji razlog merodaven za rabo tega ali onega izraza, temveč bodisi dosedanja jezikovna raba, bodisi celo nakučje. In še en primer! V članku dr. D i a m a n t a, izdanem nedavno in naslovljenem »Karakterne crte *trgovačkoga* prava« (Beogr. Arhiv, knjiga 23 [1923] 209—214) se govori o »*trgovinskem*« in »*trgovačkem*« pravu, o »*trgovinskih*« in »*trgovačkih*« poslih in stvareh itd. vse vprek, znamenje, da še pridevnik »*trgovinski*« tudi med srb.-hrvatskimi pravniki vsaj tu pa tam uporablja. Iz vsega tega bi se skoraj osmelil sklepati, da bi morda ne bilo ovire, da se rabi vsaj v zvezi s pojmom »sud« in »sudbenost« tudi v našem zakonu dosledno »*trgovinski*« (tako v § 15, odst. 2, §§ 28—31 in v naslovu § 28). Isto velja gotovo tudi za »*trgovinski*« (ne: *trgovački*) predmet (§ 29, odst. 1). Dvomljivo pa je pri pojmi: firma (§ 15, odst. 2), knjiga (§ 27, št. 13), upisnik (registar) (§ 27, št. 15, § 29, odst. 1), da ne govorim o stečajju (konkurzu) (§ 29, odst. 2), ki je pač pravilno »*trgovački*«. Toda o tem naj preišljujejo merodajni činitelji. Naloga moje razprave ni, baviti se z jezikovnimi vprašanji, ki si glede njih ne prisvajam nikakršne sodbe. Možnost pa, da vzbujajo izraženi dvomi debato in s tem posredno prispevajo k razbistritvi pojmov in ustanovitvi stalnih strokovnih izrazov, se mi zdi dovolj važna, da se načenjajo tudi taki problemi, kadar nanese ravno prilika. Kar se pa tiče nas Slovencev, ostanimo dosledno pri »*trgovinskem*« sodišču in sodstvu!

⁶⁸⁾ §§ 27 in 28 ref. nač. našega zakona in § 2, odst. 2 II. ref. nač. cpr. so predvidevali po vzorcu § 2 odst. 2. sod. prav. poleg kolegialnih trgovinskih sodišč še posebna o k r a j n a sodišča za trgovinske (in pomorske) stvari v vseh mestih kjer se ustanovijo posebna zborna trgovinska sodišča. Odnosni redakcijski komisiji sta zadevne določbe izločili; kakor menim, upravičeno že zato, ker bi morali ustanovitev specialnih sodišč ne glede na druge razloge že zaradi stroškov posebnega uradništva in ločene uprave kar moči utesniti. Temu primerno se je v deln. kom. nač. cpr. predručilo tudi besedilo § 3, odst. 1 II. ref. nač. cpr. (= § 3, odst. 1 sod. prav.) in sta bila sploh izbrisana § 42, odst. 3 (= § 45, odst. 2 sod. prav.) in § 52 (= § 49 sod. prav.). Določbe pa, nanašajoče se na označbo stvari, ki jo naj odloči

lege ferenda nisem uverjen o absolutni potrebi niti trgovinskega sodišča v Beogradu. Glede na že navedene razloge, posebno tudi na zakonodavstvo tujih držav in upoštevajoč dejstvo, da pomeni samostojno trgovinsko sodišče s posebnim staležem sodnih uradnikov in posebno administracijo, da ne rečem, s posebnimi ubikacijami, prav znatno obremenitev justičnega etata, priporočam, da se o uvedbi teh sodišč še temeljito preišči, in naj si prihaja v poštev le Beograd. Še vsa drugačna pa je stvar glede drugih mest, kjer se naj ustanovijo trgovinska sodišča le eventualno. Uvažujoč v prvi vrsti merodajno mnenje predsednika banskega stola v Zagrebu (prim. S o v a v Mjesečniku 1921, 32), smemo pričakovati, da se posebno trgovinsko sodišče ne ustanovi niti v Zagrebu. Ker pomorsko sodstvo ni navezano na posebno trgovinsko sodišče, marveč odredi pravosodni minister na podlagi mnenja pristojnega velikega sodišča, katero »trgovinsko ali okrožno sodišče« naj vrši hkratu pomorsko sodstvo (§ 30), niti na Primorskem ali v Dalmaciji ne bo treba samostojnega trgovinskega sodišča. Glede Slovenije ugotavlja sicer Škerlj (Slov. Pr. 1922, 186), da so se trgovinske pravde od leta 1912 do leta 1921 počvetorile, kar dokazuje »merkantilizacijo našega gospodarskega življenja«. Vkljub temu dvomim, ali potrebujemo posebno trg. sodišče. Primerjanje zaposlenosti trg. sodišč na Dunaju, v Pragi in celo v Trstu s številom trgovinskih pravnih ljubljanskem zbornem sodišču I. stopnje kaže, da bi se trgovinsko sodišče s posebnim staležem uradnikov in s posebno upravo najbrže ne obneslo, zlasti ne sedaj, ko dobimo v Ljubljano borzo in ž njo borzno razsodišče, ki bo glede na čl. XIV uv. zak. k c. pr. r. brezdvomno pritegovalo nase tudi

navadno sodišče v izvrševanju posebnega sodstva, in na odnosno sodstvo navadnih okrajnih in okrožnih sodišč sploh, to so § 3, odst. 1 sod. prav. (deloma) in §§ 226, odst. 2, 487 in 446 c. pr. r., je II. ref. nač. cpr. v odnosnih §§ 3, odst. 1, 324 485 in 544 pravilno prevzel. Obdržati jih bo moral seveda tudi najnovejši, do teh določb še ne dozoreli kom. nač. cpr., čeprav ne pozna več posebnih trg. okrajnih sodišč. Da o posebnih trgovinskih sodiščih kot drugi stopnji kolegialnih trg. sodišč pri nas ne more biti govora, se razume samo ob sebi; saj so bila odpravljena v skoraj vseh državah, kjer so jih imeli.

mного izvenborzних sporov.⁶⁹⁾ Ako končno še pomislimo, da bo potreba v drugih pokrajinah izven Srbije še bolj problematična in da tako glede Hrvatske in Slovenije, kakor tudi glede ogrskega, bosanskega in črnogorskega pravnega ozemlja⁷⁰⁾ niti pravna kontinuiteta ne govori za ustanovitev posebnega trgovinskega sodišča, ostane kvečjemu Beograd, ki ima vsaj pravno tradicijo zase, argument, ki radi njega tudi svojčas nisem ugovarjal uvrstitvi dotične določbe.

O stvarni pristojnosti določa § 29, da vodijo trgovinska sodišča vpisnike (registre) trgovinskih firm in vrše p r v o-

⁶⁹⁾ Žal, tudi tu nimam na razpolago utrezajočih statističnih podatkov, marveč glede inozemskih sodišč le številke iz leta 1912. Vendar se da sklepati tudi iz primerjanja teh podatkov z našimi podatki iz leta 1922., ker so bili posli trgov. sodišč brezdvomno tudi v Avstriji, oziroma Češkoslovaški v zadnjem desetletju narasli najmanj za toliko kakor pri nas. Leta 1912. je imelo trg. sodišče na Dunaju 5618 pravn 1482 meničnih in 13.554 firmiskih stvari, isto sodišče v Pragi 935 pravn, 600 meničnih in 12.115 firmiskih stvari, trg. sodišče v Trstu pa 471 pravn, 195 meničnih in 2722 firmiskih stvari. Deželno sodišče v Ljubljani pa izkazuje (po podatkih, za katere se moram zahvaliti predsedniku tega sodišča g. dr. P a p e ž u) za leto 1922 633 trgovinskih pravn, 125 meničnih in 2429 firmiskih stvari. Ako se kakor je to za ljubljansko sodišče ugotovljeno, tudi za ravnokar omenjena trgovinska sodišča presumira, da so se trg. stvari počvetorile tekom zadnjega desetletja, tedaj si stoje nasproti te številke:

	<i>Dunaj:</i>	<i>Praga:</i>	<i>Trst:</i>	<i>Ljubljana:</i>
Pravn:	22.472	3.740	1.884	633
Meničnih stvari:	5.928	2.400	780	125
Firmiskih stvari:	54.216	48.460	10.888	2.429

Ostale stvari, ki spadajo razen omenjenih pred posebna trgovinska sodišča (trg. konkurzi, določene zapuščinske in varuške stvari), bi bile v Ljubljani neznatne. Načelne stvarne pomisleke zoper upravičenost posebnih trgov. sodišč poveča torej v konkretnem slučaju še statistika. Naši trgovci pa menda nimajo razloga, da bi radi tega poskušali popraviti srečo po receptu, ki ga opisuje dični naš Milčinski v svoji muhoborski idili.

⁷⁰⁾ Glede bivšega ogrskega ozemlja prim. op. 62, glede Črne gore B a k i ć v beograjskem Arhivu knjiga 23 (1923), 173. Za trgovinske in menične spore so po Zakonu o ustrojstvu sudova iz l. 1910 na prvi stopnji pristojni oblasni sudovi. Na tem tudi zadevni zakon iz l. 1914 in reorganizacija leta 1919 nista menda izpremenila drugega, kakor naziv oblastnih sodišč, ki se zovejo odsihdob »okružni sudovi«. Glede Hrvatske in Slavonije, kakor tudi glede Bosne in Hercegovine izhaja iz teksta, da nimajo niti trgovinskega s o d s t v a, kamoli posebno trg. sodišče.

stopno trgovinsko⁷¹⁾ sodstvo v spornih in nespornih trgovinskih stvareh po določbah (»uredjenjima« mesto pravilnega: »naredjenjima«, prim. § 15) o stvarni pristojnosti, obseženih v odnosnih zakonih o postopku in v drugih zakonih, končno da vrše tudi sodstvo v trgovinskih konkurzi. Po tem besedilu bi se utegnilo sklepati, da pravna sredstva proti odločbam okrajnih sodišč v izvrševanju trgovinskega sodstva niti tedaj ne gredo na trgovinsko sodišče, ako so ta sodišča v okolišu trgovinskega sodišča. Da to ni res, izhaja iz § 3, odst. 1 deln. kom. nač. cpr., ki se glasi: »Po pravnih lekovicah protiva odloka sreskih sudova u drugom stepenu odlučuje okružni sud. Je li u prvom stepenu odlučio sreski sud u vršenju trgovačke sudbenosti, u drugom stepenu odlučuje njemu pretpostavljeni trgovački sud odnosno trgovačko odeljenje pretpostavljenog okružnog suda. To isto vrijedi i za rudarske stvari.«⁷²⁾ Iz te določbe sledi, da vrši trgovinsko sodišče tudi drugo stopno sodstvo in da je v § 29 vrzel, ki jo je treba izpolniti v smislu § 3, odst. 1 deln. kom. nač. cpr. in uporabljajoč frazeologijo § 15, odst. 1 na ta način, da se uvrstijo med besedi »predmetima« in »prema« nastopne besede: »i drugo stepenu sudbenost na osnovu pravnih lekova uloženih protiv odluka sreskih sudova koje su izdate u vršenju trgovač(ins)ke sudbenosti, sve to.«⁷³⁾ Dalje pa je opozoriti na to, da pravi načrt: »u parničnim i vanparničnim trgovačkim predmetima«. Z besedo »trgovački« bi izključena bila kompetenca trgovinskih

⁷¹⁾ Na tem mestu je atribut »trgovački«, pridejan besedi »sudbenost«, odveč, ker je pristavljen tudi »predmetima« (ne tako nepotreben bi bil v § 31, 2. stavek, kjer ga ni, glej nadaljnji tekst). Tu zadošča, ako se določi, da vrše trgovinska sodišča »sudbenost u ... trgovač(ins)kim predmetima«.

⁷²⁾ Ne glede na to, da je pomorsko sodstvo — ne vem, iz katerega razloga — izpuščeno, niti istina ni, da »to isto« velja tudi za rudarske stvari. Kajti rudarske stvari v drugi stopnji ne gredo niti pred trgovinsko sodišče, niti pred trgovinski senat okrožnega sodišča, temveč — pod pogojem, da je odločba označena kot v izvrševanju tega sodstva izdana — izključno pred rudarske senate določenih okrožnih sodišč (prim. § 16 našega načrta, § 3, odst. 1 sod. prav. in § 207, odst. 2 posl.).

⁷³⁾ Ta vrzel je bila pač zbog tega prezrta, ker je bila cela določba § 29 (kakor tudi §§ 6, 15, 16 in 33) uvrščena stoprav pred zaključkom posvetovanj redakcijske komisije (prim. op. 12).

sodišč za obravnavo zapuščine protokoliranih trgovcev in za varuške in skrbstvene zadeve njihovih otrok, kakršna je predvidena v čl. VIII., št. 2 uv. zak. k sod. prav. Kajti niti eden teh poslov se ne da podvesti pod pojem »trgovinskih predmetov«. Ako bi hoteli to kompetenco obdržati — jaz bi ne bil za to — bi se moral v § 29 dodati pristavek, ki kaže, da ne gre za taksativno navajanje poslov; najbolj po analogiji § 15, odstavek 4: *»Trgovač(ins)ki sodovi su dužni da i u drugim stvarima vrše sudbenost, predvidjenu (kakvim) posebnim zakonom«*. (Nepotrebna beseda »kakvim« naj se izpusti, v § 15, odst. 4 pa črta!). Vsebina § 15, odst. 2, pa vkljub temu lahko ostane, ker se sklicuje ta paragraf le na »trgovinsko sodstvo« trgovinskih sodišč, kar bi bilo pravilno tudi tedaj, ako bi pristojnost trgovinskih sodišč obsegala tudi nesporne posle člena VIII., št. 2 uv. zak. k sod. prav. (Glede formulacije pa primerjaj op. 74.). Kar se tiče zaporednosti poedinih poslov, bi postavil splošno »sodstvo v spornih in nespornih trgovinskih stvareh« na prvo mesto, posebno funkcijo glede trg. vpisnika pa v drugo vrsto. Saj je poslednja pravzaprav le del nespornega sodstva, ki bi ga niti ne bilo treba izrečno navesti. Omenjen je bil — če me spomin ne vara — expressis verbis zato, ker imajo v Hrvatski in Slavoniji sedaj tudi okrajna sodišča (n. pr. v Bakru, Senju), ki vodijo v vršenju trgovinskega sodstva menda tudi trgovinske registre ustrezno § 4 in § 2 št. 10 zak. od 3. oktobra 1876, Zb. 86 (prim. Rušnov-Šilović, Tumač gradj. parbenomu postupniku, 907), in ker se je hotelo s posebno navedbo te funkcije izraziti, da vodijo trgovinske vpisnike odslej samo zborna sodišča.⁷⁴⁾ Naša določba navaja samo »trgovinske stvari«. Ker je sodstvo v meničnih stvareh vendar znatna grana delokroga trgovinskega sodišča, pa se ne da kar tako podvesti pod pojem »trgovinske stvari«, bi bilo morda priporočljivo, da se omeni tudi to sodstvo izrečno. To tem bolj, ker se pojavljajo v literaturi še zmeraj

⁷⁴⁾ Najsi je torej odnosni passus na tem mestu kolikor toliko upravičen, v § 15, odst. 2 je gotovo odveč. Tam bi se zadovoljil s stavkom: *»U okrugma u kojima nema trgovač(ins)kog suda vrše trgovač(ins)ku sudbenost u istoj meri kao i trgovač(ins)ki sudovi«*.

predlogi, ki gredo za izločitvijo meničnih stvari iz področja trgovinskih in sploh zbornih sodišč, in ki bi jih radi odkazali okrajnim sodiščem, bodisi povsem, bodisi vsaj od trenutka, ko postanejo kontradiktorne.⁷⁵⁾ Jaz bi se tem predlogom ne pridružil, ker zahtevajo tudi menične stvari večjo trgovsko izkušnost in ker bi ločitev v nesporne in kontradiktorne menične stvari postopek samo komplicirala in podaljšala. Ako pa bi bili že mnenja, da je ravno menično sodstvo tista točka, pri kateri se naj prične razbremenitev zbornih sodišč preko v Sloveniji in skoraj povsod drugod veljavnega zakonodavstva, bi se že rajši držal rešitve, ki jo ima ogrski c. pr. r.: Ne več ekskluzivno, kavzalno, marveč vrednostno sodstvo (§ 1, št. 1, prim. *Gottl*, Ung. ZPO. 3); pa tudi pri okrajnem sodišču obvezno zastopstvo po advokatih (§ 94, odst. 2), ker gre za strogo formalno pravo. Kakor dokazuje tako II. ref. nač. cpr. (§ 48, št. 5), kakor tudi deln. kom. nač. cpr. (§ 47, št. 7), so se odločili redaktorji načrta cpr. za vrednostno sodstvo. Dobro bi bilo, da bi interesirani pravniški in trgovski krogi zavzeli svoje stališče. Pa kako, ko smatra ministrstvo pravde elaborate svojih komisij za tajnost, o kateri niti stalni člani Z. Sv. ne izvedo.⁷⁶⁾ Kar se tiče pomorskega sodstva, prepušča § 30 ministru pravde, da na podstavi mnenja pristojnega velikega sodišča odredi, katera trgovinska, odn. okrožna sodišča naj ga vrše.

Ker je trgovinsko sodišče »ravno okružnome sudu« (§ 28), je uporabljati določbe o okrožnih sodiščih smisloma na trgovinsko sodišče (§ 31, stavek 1). Edina izjema, ki jo ustanavlja

⁷⁵⁾ Tako n. prim. *Juliusberg* v *ArchZivPrax.* LXXVII, 272.

⁷⁶⁾ Ravnokar čitam v dnevnikih o obljubi g. ministra pravde, da predloži načrt, ki je predmet te razprave, zakonodavnemu odboru skupščine, ki ga naj vzame v pretres istočasno s (ponesrečenim) načrtom zakona o sodnikih. Vest ni neverjetna. Manjka samo še, da se predasta oba načrta skupščini, in s pomočjo udobnega čl. 133 ustave je nesreča gotova! Pripominjam, da naš načrt še niti ni šel v zasebnopravni odsek St. Z. Sv. še manj seveda skoz kazenskopravni odsek odn. širšo komisijo, kamoli da bi bil poslan v oceno korporacijam, kakor sem uvodoma (str. 4) predlagal in kakor je to pač samo umevno pri tako važnem, da ne rečem najvažnejšem justičnem zakonu. Tako se ne ustvarjajo dobri zakoni!

načrt, je ta, da »zavzema v pravnih stvareh spornega sodstva mesto enega sodnika častni sodnik (počasni sodija) iz vrste trgovcev ali ljudi, večjih brodarstvu« (§ 31, stavek 2). Vendar niti to ni izjema, kolikor gre za trgovinske in rudarske senate okrožnih sodišč, ki imajo isto zasedbo (prim. izvajanja zgoraj stran 57 odn. 35). Že iz 1. stavka § 31, ki se tiče uporabljanja predpisov, veljajočih za okrožna sodišča, se da posneti, da vrše tudi pri trgovinskih sodiščih sodstvo v izvestnih stvareh sodniki poedinci, in sicer, kakor izhaja vrh tega iz uvoda 2. stavka (»U večima«), tudi v spornih stvareh. To potrjuje tudi deln. kom. nač. cpr. (§ 6). Glede nespornega sodstva je upoštevati § 27 našega načrta in § 5, odst. 4 II. ref. nač. cpr., ki recipira docela § 7, odst. 3 in 4 našega c. pr. r. v obliki razbr. nov., ki ga pa reproducira ustrezajoči § 5 deln. kom. nač. cpr. (očividno vsled pogrešnega prepisovanja) v povsem spačeni obliki. Po mojem mnenju torej glede razlage § 31, stavek 2 ne morejo nastati dvomi. Vendar se mi zdi ta stavek nekam neokretno in netočno stiliziran. Namesto: »U večima ovih sudova, a u pravnim stvarima sporne sudbenosti,⁷⁷⁾ zauzima mjesto jednog sudije jedan počasni sudija⁷⁸⁾ iz reda trgovaca ili ljudi vještih

⁷⁷⁾ Opozarjam pri tej priliki na neko imensko nesoglasje med § 31 z ene strani in §§ 6, 15, 29, 42 z druge strani. V poslednjih paragrafi se govori dosledno o »*parničnim* predmetima«, dočim se rabi samo v § 31 izraz »*sporna* sudbenost«. Načrt c.pr.r. ima naslov »Sudski postupak u građanskim pravnim sporovima (Građanski *parnični* postupak)«, kar je pač dobesedni prevod naslova našega c. pr. r.: »*Gerichtliches Verfahren in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten (Zivilprozessordnung)*«. Za »*Streitigkeit, streitig*« se rabita potemtakem izraza »*spor, sporni*«, za »*Prozeß, prozessual*« pa izraza »*parnica, parnični*«. Da ne gre za sinonima, ki bi jih smeli poljubno izmenjavati, je jasno. (Kriminalni »proces« ni nikak »spor«, temveč le *Rechtsgang, Richtsteig*). Nadomestiti je torej v §§ 6, 15, 29 in 42 izraza »parnični, vanparnični« z besedama »sporni, nesporni« (ev. »vansporni«). (Prim. moja navedbo o vsebini §§ 6 in 15, str. 19 in 55 odn. 19 in 33.) Vprašanje, ali se naj rabi izraz »nesporni« ali pa »vansporni«, je bolj teoretičnega značaja, in se ne morem spuščati vanj. Razlogi, s katerimi podpira Ott (Gesch. u. Grundl. d. ö. Rechtsfürsorgeverfahrens, 74) svoj nazor, da je naziv »nesporen« netočen in zapeljuje k zmotam, me niso prepričali.

⁷⁸⁾ Proti označbi »*počasni sodija*« imam kvečjemu ta pomislek, da je nekako presijajen, preveč pompoznen, da nekoliko tišči na dostojanstvo pokličnih sodnikov in jih tako rekoč degradira na sodnike secundi

brodarstvu«, bi formuliral tako-le »*Ali* u večima, *koja* vrše *trgovač(ins)ku* spornu sudbenost zauzima mjesto jednog sudije *po zvanju* (državnog, učenog sudije) počasni sudija...«, to pa iz teh-le razlogov: Veznik »a« pomeni poleg »at, vero« tudi »et«; s svojim dvojnim pomenom pa potemni pravi smisel tega stavka. Izraz »pravne stvari sporne sudbenosti« je pač preveč besednat; »sporna sudbenost« zadostuje. Temu pojmu pa bi dodal pridevek »trgovinska«, da bi bili s tem že s kraja izločeni spori, nastali v toku ali o priliki izvršilnega postopanja, ki jih je začeti pri sodišču, ki je dovolilo izvršbo (§§ 35, 36 in 37 i. r.), in ki pri njih sodelovanje laikov z ničemer ni utemeljeno (prim. tudi Gutachten d. Obersten Gerichtshofes k § 50 i. r.). Antiteza »mjesto jednog sudije (zauzima) jedan počasni sudija« ni dovoljna. Bolje: »jednog sudije *po zvanju*« (ali državnog, učenog sudije). Nasprotje od »častnega sodnika« ne more biti »sodnik« vobče, temveč le sodnik druge vrste, in to je sodnik uradnik, poklični sodnik. Tudi »počasni sudija« je pravi »sudija«, kar kaže sistematika drugega odseka našega načrta, ki navaja pod skupnim naslovom »sudsko osebje« tudi »počasne sudije« (naslov nad § 72). On nima samo votum consultativum, marveč votum decisivum. Da pa more stopiti na mesto enega pokličnega sodnika le eden sodnik nestrokovnjak, je menda samo umevno.

generis. Ako se pa obdrži, imamo v njej ne samo označbo funkcije (prim. op. 46), temveč hkratu najlepši naslov, ki si ga more sodnik laik želeli. Tak naslov je namreč po mojem mnenju (prim. tudi Le Bon-Eisler, Psychologie der Massen⁴, 93 op. 1) še vedno velik, skoraj nepogrešen stimulans, vabilo k udeležbi, navzlic neprestanim zagotovitvam, da smo kot demokratje in modrijani vzvišeni nad vsako človeško samoljubnostjo in ničemurnostjo. Mundus titulis titillatur. Naslovi, ki izražajo hkratu neko funkcijo, niti s čl. 4, odst. 2 ustave niso bili izključeni. Navzlic podobnim ustavnim določbam so vpeljali v Avstriji naslov »Kommerzialrat« (Izvršb. nar. just. min. od 29. okt. 1919 StGBI. 507), na Pruskem pa imajo prisedniki izza l. 1922 naslov »Handelsgerichtsrat«, ki ga pozdravlja Hachenburg (DJurZtg 1922, 600). »Svetnik trgovinskega sodišča« kot naslov ni napačen, ker označuje posebno točno hkratu funkcijo, da svetuje trg. sodišču, in ker pokličnih sodnih svetnikov po novem zakonu o sodnikih, kakršen že bodi, itak ne bomo imeli več. Nimam pa, kakor rečeno, bistvenega ugovora zoper »počasnega sodnika«, samo — preveč »počasen« ne sme biti. Diši pač nam Slovencem nekoliko po »žalbi« (op. 56 ob koncu).

Zato je beseda »jedan« pred »počasni« odveč; pravzaprav le prevod nemškega nedoločnega člena »ein«, ne pa števnika.⁷⁹⁾

Kakor se kaže iz teh izvajanj, pritrjujem stališču našega načrta, po katerem je pritegniti senatu samo enega častnega sodnika, ki je potemtakem v senatu trojice v manjšini. Ali ima načrt s tem prav, nikakor ni tako nedvomno, kakor se zdi. To nam kaže že pogled na srbsko lex lata, kjer je številčno razmerje med pokličnimi in častnimi sodniki 2 : 3, odnosno 1 : 2. Preudarjajoč gradivo, ki sem ga podal zgoraj v op. 62, razločujemo lahko tri glavne tipe trgovinskih senatov: 1.) francoski tip: sodišče je zasedeno izključno s trgovci (art. 628 Code de comm.: Les fonctions des juges de commerce sont seulement honorifiques); 2.) nemški tip: število trgovcev presega število pokličnih sodnikov (§ 109, odst. 1 GVG: Die Kammern für Handelssenate entscheiden in der Besetzung mit einem Mitgliede des Landgerichts als Vorsitzenden und zwei Handelsrichtern); 3.) avstrijski tip: trgovci so v manjšini (§ 7, odst. 2 sod. prav.: Pri senatih samostalnih trgovinskih sodišč in pri tistih senatih okrožnih in deželnih sodišč, ki izvršujejo sodstvo v trgovinskih ali pomorskih stvareh (trgovinski senati) ... na prvi ali drugi stopnji, zavzema v pravnih stvareh spornega sodstva mesto enega izmed članov strokovnjaški sodnik laik iz trgovskega stanu ali

⁷⁹⁾ Naj se prizanese pikolovcu! Ne omenil bi te malenkosti, da ne srečamo tega germanizma nešteto krat v srbskem izvirniku raznih zakonov in osnutkov. Celo v sicer jezikovno lepem Arandjelovićevem prevodu našega državlanskega zakonika (2. izd. 1921/22) ga je na kupe. »Čim je *jedan* zakon obnarodovan...« (§ 2), »Obavezna sila *jednoga* zakona... (§ 3), »*Jednom* zakonu ne sme se... pridavati nikakav drugi smisao...« (§ 6), »Da je *jedno* odsutno lice umrlo pretpostavlja se...« (§ 24) itd. Ali je to res dobra srbsčina? Posebno priljubljeni so v tem oziru tudi »neki«, »kakav« in »koji«, vsi nepotrebni nadomestki nemškega nedoločnega člena »ein«. Prim. § 330, odst. 2 II. ref. nač. cpr. (= § 232, odst. 2 c. pr. r.): »Ako *koja* stranka stavi *kakav* zahtjev...«, ali § 7 o. d. z. v cit. prevodu: »Ako se *nek* pravni slučaj ne bi mogao presuditi ni po rečima niti po prirodnom smislu *jednoga* zakona...«, ali § 26 o. d. z.: »Prava članova *kakvoga* dopuštenoga društva...« ali § 15, odst. 4 našega načrta: »Okružni sudovi su dužni da i u drugim stvarima vrše sudbenost predvidjenu *kakvim* posebnim zakonom« (prim. zgoraj pred op. 74) itd. ad libitum. Mislim, da smo se sicer v pričujočem načrtu vobče izognili tej razvadi.

izmed veščakov v plovstvu...). Pri drugem in tretjem sistemu je razmerje jako različno. Pri nemškem sistemu imamo razmerje 2 sodnika : 5 trgovcev (Zürich), 2 sodnika : 3 trgovci (Beograd), 1 sodnik : 4 trgovci (Zürich in Kjöbenhavn), navadno pa 1 sodnik : 2 trgovca (Nemčija, Ženeva, Norveška, Beograd). Avstrijski sistem kaže razmerje 2 sodnika : 1 trgovec (Avstrija) in razmerje 3 sodniki : 2 trgovca (Turčija). Pri tem se oziram samo na še veljavna zakonodavstva. Vobče se da ugotoviti, da je nemški sistem mnogo bolj razširjen nego avstrijski.

Kar se tiče francoskega tipa, po mojem mnenju ni moči niti govoriti o tem, da bi ga sprejeli. Francoski tribunal de commerce je pravzaprav že nehal biti državno sodišče; približuje se močno neke vrste stanovskemu sodišču v srednjeveškem smislu ali rzsodišču. Če je bilo v preteklih dobah izključno laiško sodišče neumestno, ker laiki nekodificiranega prava (misliti je le na pandektno pravo!) niti spoznati niso mogli, je sedaj prav tako nesmiselno, ker senatu samih nepravnikov nikakor ni moči obvladovati ogromni in zelo zamotani aparat sodobnega materialnega in formalnega zakonodavstva. Tem manj smemo podvreči netrgovca temu sodstvu, ki mu nedostaje ravno tista prednost, ki smo jo poudarjali poprej: povečano zaupanje vanj. To bi pomenilo ustanoviti neumesten privilegij trgovskega stanu. Francoski sistem so opustili v Švici, Holandiji, Italiji, Španiji (Lyon-Caen et Renault, *Traité de droit comm.* I⁵, 416 ss)^{79a}) in v sami Franciji se mu po robu

^{79a}) Značilno je dejstvo, da niti francoski pisatelji ne zagovarjajo francoskega tipa, temveč pretežno nemški sistem. Med njimi Lyon-Caen in Renault v opetovano nav. delu str. 414: Le système consistant à faire statuer sur les affaires commerciales par une juridiction composée de deux commerçants et d'un magistrat de profession chargé de la présidence nous paraîtrait avoir de grands avantages. Il mettrait fin à un fâcheux état de choses dans lequel les juges s'en remettent trop souvent pour la rédaction des jugements, au greffier ou au secrétaire de la présidence; ces fonctionnaires n'offrent assurément pas les mêmes garanties que des magistrats de profession. Temu primerno so v novejšem času organizirani trgovinski senati v nekaterih francoskih kolonijah sestavljeni po nemškem sistemu, n. pr. prva komora prvostopenjskega sodišča v Saïgonu po dekretu od 9. avgusta 1898 (ib. op. 2).

postavljajo, ker se je preživel (Silberschmidt, nav. delo, 241) in ker se uveljavlja pravniški element na nezakonit način potom zapisnikarjev (v. Holzschuher v Verh. d. 5. Deutsch. Juristentages I, 39, Hauser v Krit. Vierteljahrsschr. VI, 193). Prvi splošni nemški Handelstag, »organ vesoljnega nemškega trgovskega in tovarnarskega stanu« (čl. 1 stat.), ki se je bavil z vprašanjem trgov. sodišč, je sam priznal potrebo, da predseduje sodnik pravnik. Porenska, po francoskem tipu urejena trgovska sodišča so odklonili z večino 54 proti 27 (GoldschmidtsZ. V, 190, 193).

V prilog nemškemu sistemu se da navesti dejstvo, da je v Srbiji že vpeljan, da je v zakonodavstvu najbolj zastopan, da se je, kakor se zatrjuje, v državah, kjer ga imajo, obnesel (Silberschmidt 245 ss) in da ga je zagovarjala tudi literatura.⁸⁰⁾

Za nas prihajata v poštev samo nemški ali avstrijski sistem in sicer obadva le v sestavi 2 : 1, ker je število trojice članov neizpremenljivo. Za avstrijski in zoper nemški sistem govori v prvi vrsti, kar sem navedel že zgoraj (str. 125—130, 161—163, odn. 57—65), ko sem razpravljal splošno o sodniku nestrokovnjaku. S pritegnitvijo laikov naj se kolikor možno

⁸⁰⁾ Za specifično nemško razmerje 1:2 se je zavzemala med dr. avtoriteta L. Goldschmidta (Ztschr. f. ges. HandelsR. X, 607) in Mittermaierja (ArchZivPrax. XXVIII, 285). Zagovarja ga tudi Hauser (v Krit. Vierteljahrsschr. VI, 195 s.). Silberschmidt pravi v svojem opetovano cit. delu (str. 246): Der Jurist hat zwei Sachverständige zur Seite, deren Uebereinstimmung (podčrtal jaz) ihm zeigt, daß nicht die alleinstehende Meinung eines einzelnen in Frage kommt, deren übereinstimmendes (podčrtal jaz) Votum ihn aber zwingen kann, von etwaigen juristischen Spitzfindigkeiten abzusehen und nach dem stylus mercatorum zu entscheiden. So ist dem kaufmännischen Element hinreichend Einfluß und Macht gewährt, dem juristischen Vorsitzenden gegenüber die Auffassung der kaufmännischen Kreise zur Geltung zu bringen. Vpraša se le, je li smoter trgovskega sodišča ta, da zmaga naziranje laikov tudi v pravnih vprašanjih (o tem v tekstu). Kaj pa tedaj, kadar se sodnika trgovca ne strinjata? Mislim, da v tem primeru ne more biti položaj pokličnega sodnika prijeten, ki mu je odločiti med nazoroma dveh trgovcev, zlasti tedaj ne, kadar gre za vprašanje, ki spada vprav v področje laikov. Vsaka reč ima pač dve plati (prim. op. 81).

štedi, da se ne odtegujejo svojemu pravemu, produktivnemu poklicu, njim in državi v škodo. Nemci so od nekdanj navajeni, da sodelujejo laiki pri sodstvu, kar dokazujejo njihovi starodavni skabini zlasti v kazenskih stvareh. Naše ljudstvo za to nima pravega razumevanja; ono občuti to službo kot neprijetno breme, ki se mu po možnosti izmiká (prim. op. 48). Pri nas se niti porota — če astrarhramo morda od Slovenije — ni mogla prav uživeti. Zoper dvojico častnih sodnikov pa govori nadalje moment, ki sem ga navedel v prilog sodniku poedincu (op. 40): čut za odgovornost je vsekako večji, ako se mora sodnik laik zavedati, da je on edini, ki zastopa laiški element v senatu. Praktično se morda ne sme podcenjevati niti dejstvo, da je možnost odklonitve častnega sodnika radi pristranosti naravno podvojena, ako jih je dvojica. Ta možnost je seveda, zlasti v manjših mestih, podana pri sodniku trgovcu pogosteje nego pri sodniku uradniku, ker živi trgovec v neprestani gospodarski in poslovni dotiki z nebrom drugih trgovcev. Dalje se ne sme prezreti, da so stranke trgovinskega sodišča tudi netrgovci; to je nadaljnji razlog, da se trgovcem ne izroči večina glasov. Zelo važen pa se mi zdi ta-le argument: Dvojica častnih sodnikov omogočuje majorizacijo pokličnih sodnikov. Te majorizacije po trgovcih si pa zato ne moremo želei, ker sodi vendar tudi trgovinsko sodišče po pozitivnem, o b j e k t i v n e m pravu, ne pa kakor razsodišče zgolj po primernosti ali neki pravni zavesti, ki se ne da popresoditi, in v o b j e k t i v n o določenem postopku, ne pa absque forma processus, na podstavi postopka, ki si ga poljubno urejajo sodniki sami. Vsled tega je le umestno, da prevallira v senatu tisti element, ki zastopa o b j e k t i v n o materialno pravo in je večš z a k o n i t e m u postopku, ne pa tisti činitelj, ki sodi, vsemu temu več ali manj nevešč, pretežno tako, kakor se zdi n j e m u prav, p o s u b j e k t i v n e m prepričanju, po pravnem čutu.⁸¹⁾ Dokler bo prosto pravo utopična

⁸¹⁾ Jako zanimivo analizo pravnega čuta podaje Engelhard v Zeitschr. f. ges. Strafrecht XLIV. (1923), 60 ss. Pravni čut mu je »ein sympathisches Wertgefühl, das verbunden ist mit der generalisierten Vorstellung eines in Konflikt stehenden Interesses.« Splošno zmožnost, dispozicijo, da reagira v smislu pravnega čuta, ima resda vsak nraven človek.

nirvana, ki imajo zanjo domotožje le pravniški fantasti, dotlej mora biti poskrbljeno s kar največjimi kavtelami za prodor prava, ki je razglašeno kot veljavno pravo, torej pozitivnega objektivnega prava. Upoštevanje zvestobe in dobre vere v občevarju in ozir na primernost (aequitas) se pač ne sme nikdar izpriditi v sojenje po okusu ali samovoljnosti. Zanesljivo mejo označuje edino le pozitivni zakon, ki ga pozna in zna uporabljati v prvi vrsti poklični sodnik. Imamo v tem pogledu slaba izkustva pri poroti, ki pri njej prezirajo laiki predsednikov pravni pouk s čudovito brezbriznostjo in — kar je najbolj obžalovanja vredno — v globoko ukoreninjenem prepričanju, da so v to upravičeni. Porotnik se pogostoma absolutno ne zaveda,

Da pa razvija ta pravni čut in concreto, za to mora imeti izkustva na dotičnem poprišču. Posledki, ki jih izvaja pisec iz spoznanja, da črpa pravnik pretežno iz zakona, nestrokovnjak pa pretežno iz pravnega čuta, so za vprašanje laškega sodstva velepomembni. Za sodnike so sposobni in taki ljudje, ki razvijajo na dotičnem poprišču prava pravne čute in ki so sposobni in izurjeni, da psihoanalitično presodijo, je li to v istini pravni čut kar jih napotuje, da smatrajo izmed več nasprotujočih si interesov ravno en interes za ozira vreden. Zahtevana je torej precej visoka stopnja dušnega razvoja predvsem pa vežba. Subjekt, ki mu manjkajo ti pogoji, a ga predstava konfliktnih interesov vkljub temu vzbuja k odločevanju tega konflikta, rekvirira bona fide čut, ki spremlja ono predstavo, za pravni čut in s tem samega sebe vara. Geslo je torej: samo sodniki s splošnimi življenjskimi izkušnjami, z razvito specialno izobrazbo in predvsem stalni sodniki, ki imajo priliko, da se izpopolnjujejo v kontroliranju svojih čutov. Raz to stališče pledira pisatelj med vsemi sodniki laiki v prvi vrsti za sodnika trgovca (64), in sicer sodelujočega v senatu, ki je v njem juristični element zastopan po enem edinem sodniku pravniku. Poslednji postulat utemeljuje s tem, da zna samo sodnik pravnik odločevati, je li podana divergenca med zakonom in konkretnim pravnim čutom. Zato pa mora juristični element imeti možnost, da nastopa s potrebno avtoriteto. Juristično pojmovanje se mora sodniku laiku predstaviti kot nekaj zaključnega, gotovega, nedvomnega. Temu pa ni tako, ako pride med več sodniki pravniki spričo laika do polemike o čisto jurističnih vprašanjih. To je narobe stran položaja, ki se v njej nahaja edini sodnik pravnik, ki naj odloči med nasprotujočima se nazoroma sodnikov laikov v čisto dejanskih vprašanjih (prim. op. 80). To prezira Engelhard. Meni je dvoreznost tega dokazovanja razlog, da smatram obadva argumenta za odn. zoper edinega pravnika za nesklepčen. Z njegovega stališča pa mora piscu biti nemška komora za trgovinske stvari seveda zgled laškega sodišča sploh.

kaj pomeni njegova prisega, »da se bode zvesto držal z a k o n a, ki mu je dolžan pripomoči do veljave«, in le redko komu je moči dopovedati, da mora tudi porotnikovemu pravoreku biti podstava objektivno pravo (prim. op. 45 ob koncu). Morda kdo ugovarja, da si želim potemtakem majorizacijo sodnikov trgovcev po pokličnih sodnikih, in da ob takem naziranju sploh nima nobenega smisla pritegniti sodnika nestrokovnjaka. To bi bila zmeta. Ni pozabiti smotra, ki mu naj služi sodnik laik. Dasi mu gre odločujoč glas glede vseh, torej tudi pravnih vprašanj, je njegova naloga v prvi vrsti vendar ta, da svetuje in pomaga pokličnemu sodniku pri reševanju vprašanj, ki se tičejo njegove (laikove) s t r o k e. On naj nadomešča pred vsem tisto razumevanje dejstev konkretnega primera in tisto specifično trgovsko znanje, ki ga n i m a poklični sodnik. On se ne privzame v to svrhu, da korigira tisto znanje, ki ga sodnik i m a. To je pravilo, ki ga izjeme le potrjujejo. Kar se pa tiče s t r o k o v n e g a izkustva in znanja, ima trgovec, ki izpolnjuje svoje mesto, nedvomno že a priori p s i h i č n o premoč nad neveščim državnim sodnikom, in se mu ni treba bati numerične premoči. Vsak sodnik po zvanju se uklanja t a k e m u mnenju izkušenega strokovnjaka praktika prav rad, in sicer tudi tedaj, kadar gre za običajno p r a v o v tehniškem smislu, torej tisto edino panogo o b j e k t i v n e g a prava, v kateri smemo od laika pričakovati, da je njegovo znanje večje in zanesljivejše od znanja pokličnega sodnika. Zaradi tega smatram rešitev problema v načrtu, ki se je, sledeč deln. kom. nač., odločil za sprejem avstrijskega sistema,⁸²⁾ za pravilno in umestno. Sicer pa imajo sedaj besedo predvsem naši trgovci, o katerih imam predobro mnenje, kakor da bi jim imputiral zastopanje drugih, kakor izključno stvarnih predlogov. Sedaj je prilika, da izrazijo svoje želje.

⁸²⁾ Za majorizacijo trgovcev po juristih se je izreklo tudi mnenje referenta v. *Holzschuherja* na 5. zborovanju nemških pravnikov. Poročevalec *Anschütz* je bil za to, da se trgovci pritegujejo le izjemoma, v mestih, kjer je potreba radi množine trgovinskih sporov, in kjer je zadostno število za to usposobljenih trgovcev. *Röder* pa je zagovarjal pristna trgovska sodišča (*Verhandlungen d. 5. Deutsch. Juristentages I, 37 ss, II, 3 ss., 10 ss.*).

S tem bi bila materija 3. naslova I. odseka izčrpana. Osnovne določbe o častnih sodnikih, o njih značaju, o pogojih njihovega zvanja, o njih postavljanju, pravicah in dolžnostih podaje načrt v II. odseku (§§ 72 do 76). Povrnem se k njim, ko izpregovorim o sodniškem osebju.

(Dalje v prih. letniku.)

O pravni kvalifikaciji bistva in pravnih opravil funkcionarjev hranilnic.

Anton Levec, dvorni svetnik v pokoju.

Hranilnice v smislu regulativa z dne 26. septembra 1844 ustanovljajo ali zasebna društva ali pa občine. Njih namen pa ni, da bi nosile dobiček le svojim ustanoviteljem, nego regulativ (§ 1.) označuje kot svrhu hranilnic: dati manj premožnim slojem ljudstva priliko za varno shrambo, obrestovanje in polagano pomnožitev manjših prihrankov ter s tem vzbuditi pri teh slojih ljudstva veselje do dela in do štedljivosti.

Zato določa regulativ v § 12., da se more presežek čez potrebni rezervni fond porabiti za dobrodelne in obče koristne krajevne svrhe in da je pri določitvi tega porabljanja upoštevati v prvi vrsti interese neimovitih strank zavoda. Seveda se odkaže neki del dobička navadno tudi ustanovitelju, posebno občini, toda za porabo v navedene namene in le če in kolikor to določijo funkcionarji zavoda.

Regulativ do'loča dalje v § 22., da je ločiti štatute društva od štatutov hranilnice, ako je kako privatno društvo ustanovilo hranilnico. V tem smislu se mora seveda štatut hranilnice ločiti tudi od takozvanega občinskega reda občine, ki je ustanovila hranilnico. V zadnjem odstavku § 22 se še poudarja, da je hranilnični fond shranjevati in zaračunjevati ločeno od občinskih oblagajn.

Iz navedenega sledi, da so hranilnice od društev ali občin, ki so jih ustanovile, povsem ločeni in samostojni zavodi s samosvojim imetjem in samosvojo upravo tega imetja, torej od njih ustanoviteljev neodvisni pravni subjekti, torej juristične osebe. To je v pravoznanstvu povsem nesporno; kajti bistvo juristične osebe je ravno v tem, da ima lastno imetje in svojo upravo tega imetja.

Ker pa hranilnica po sebi kot juristična oseba nima opravilne zmožnosti, mora imeti organe, ki jo zastopajo, poslujejo mesto nje in upravljajo njeno imetje.

Vpraša se sedaj, kako je pravno kvalificirati bistvo teh organov? Ob ustanovitvi zavoda po zasebnem društvu ali po občini je naravno, da izbere osnoveatelj zavoda prve funkcionarje; tudi mu je po štatutih dana eventualna možnost, da sodeluje pri izvolitvi novih ali pri dopolnitvi odbornikov. Kakor hitro pa je hranilnica po izvolitvi funkcionarjev in po politični odobritvi njenih pravil (štatutov) konstituirana, postane samostojen praven subjekt s svojim imetjem in s svojo lastno upravo tega imetja. Društvo ali občina nista gospodarja hranilnice v tem smislu, da delujejo funkcionarji v njuno korist, da so jima odgovorni za svoje morebitno nepravilno postopanje in za škodo, ki izvira iz takega postopanja, kajti oni ne upravljajo društvenega ali občinskega imetja. Funkcionarji, ki postopajo proti pravilom, so odgovorni hranilnici sami, ne pa društvu ali občini. V § 22. odst. 5. in 6. regulativa je rečeno, da si sme društvo ob ustanovitvi izgovoriti nadzorstvo in kontrolo hranilnične uprave, občina pa, da naj skrbi za hranilnično upravo po organih, ki so ji že na razpolago, ali ki jih šele postavi v to svrhu, torej naj skrbi samo za imenovanje hranilničnih funkcionarjev, bodisi ob ustanovitvi hranilnice ali ob poznejši dopolnitvi; a iz teh določb nikakor ne sledi, da smeta društvo ali občina glede na č i n a uprave samostojno kaj ukrepati. Napak je zato po mojih mislih, ako se dopušča v štatutih društvu ali občini tak poseg v upravo, ki se ne strinja s pojmom hranilnice kot samostojnega pravnega subjekta, kot juristične osebe. Napačno je torej, ako se, kakor v pravilih neke mestne hranilnice na Slovenskem, dopušča občini določanje o obrestih, ki jih je plačevati strankam od vlog, in o obrestih, ki se morejo plačevati hranilnici od posojil, ali določba, če je zdražiti posestva, ki pridejo za terjatev hranilnice na dražbo itd. To sledi iz pojma juristične osebe. Nadzorstvo ali kontrola pomeni le opozarjati na nedostatnosti. Nadzorstvo ima tudi politično oblastvo in vladni komisar, a nihče ne more trditi, da sta oblastvo ali vladni komisar upravičena samostojno kaj ukrepati, če opazita nepravilno upravo hranilničnih organov. Utegne sicer kdo reči: da je to res, a društvo ali občina jamčita s svojim i m e t j e m za obveznosti po njih ustanovljene hrani'nice. Tudi to je res! A prezreti se ne sme, da so hranilnice juristične osebe z lastnim imetjem in z lastno upravo tega imetja. Društvo in občina smeta, ako se ne postopa po njih zahtevi, odreči zavodu svoje jamstvo za bodočnost, nikdar pa ne moreta zahtevati, k a k o naj hranilnica posluje. Tako ravnanje bi bil poseg v delovanje juristične osebe, v pravno bistvo te osebe. Društvo ali občina predloži sicer ob ustanovitvi hranilnice osnovo štatuta in vpliva zato na vsebino štatuta, a to le toliko, kolikor ne pride navzkriž z do-

ločbami regulativa in kolikor zahtevajo lokalne razmere predlagane točke štatuta ali so sicer svrhi zavoda primerne (§ 6. regulativa). Kakor hitro pa je štatut sprejet in zavod ustanovljen, more spremembo štatutarnih določb predlagati le hranilnica sama, čeprav le z odobritvijo občine. Tudi to izvira iz pojma juristične osebe. Napačno je zato mnenje, da sme društvo ali občina poljubno, po naziranju svojih članov oziroma odbornikov, predlagati spremembo pravil. Čitalo se je, da je neka občina predlagala spremembo štatuta in da je politično oblastvo ta predlog zavrnilo, češ da ni potrebe za zahtevano spremembo pravil. Tako občina kakor politično oblastvo nista zadela jedra. Štatut zadevne hranilnice pravi v § 4., ki določa delokrog občinskega zastopa, da mu gre odobrenje po hranilničnem odboru sklenjene spremembe štatuta, in v končnem paragrafu, da ima hranilnični odbor pravico, skleniti proti odobritvi občinskega odbora in ministrstva za notranje posle spremembo štatutov. Občini torej nikakor ni moči po sebi spremeniti določbe pravil.

Iz navedenega je jasno, da so funkcionarji hranilnic od svojih ustanoviteljev popolnoma neodvisni upravitelji hranilničnega fonda, t. j. njih rezerve in pripadlega dobička.

Navedeni funkcionarji torej ne morejo biti pooblaščenci društva ali občine, saj oni ne upravljajo njunega premoženja Randa pravi,¹⁾ da so zastopniki juristične osebe »rechtlich anerkannte Repräsentanten und Quasi-Geschäftsherren derselben, ki so »kraft des Gesetzes oder der Statuten oder der Organisierungsvorschriften« poklicani poslovati za njo. Funkcionarji hranilnice so torej kakor (quasi) sami gospodarji. Tudi to pa izključuje mandatno razmerje. Oni pa tudi iz navedenega razloga (kot quasi-gospodarji) niso pooblaščenci hranilnic. Te si zaradi svoje opravilne nezmožnosti niti ne morejo postaviti pooblaščenecv. Ker pa reprezentanti hranilnic vendar le niso njihni pravi gospodarji, t. j. lastniki imetja, sledi, da so jim odgovorni za škodo, ki so jim jo napravili s svojim protištaturarnim postopanjem. To odgovornost ustanavljajo že štatuti sami v zvezi z določbami občnega državlanskega zakonika. Povračilo te škode utegnejo zahtevati le hranilnice same, ker imajo one svoje od društva ali občin ločeno imetje. Osnovatelju hranilnice je moči nastopiti proti funkcionarjem le, ako je prišel vsled svojega jamstva do kakega plačila.

Po štatutarni organizaciji se delijo funkcionarji v upravni odbor in v ravnateljstvo, ki imata vsak svoje strogo določeno področje. Ravnateljstvo izvoli navadno upravni odbor

¹⁾ Die Schadenersatzpflicht nach österr. Rechte, druga izdaja, 1908, str. 96.

iz števila svojih članov. A tudi vsled tega članov ravnateljstva ni moči smatrati za pooblaščenca; kajti kakor rečeno ima ravnateljstvo svoje določeno področje. Ono ne nastopa torej v imenu upravnega odbora, ono sklepa v stvareh svojega področja popolnoma samostojno. Tudi med upravnim odborom in ravnateljstvom ni nobenega mandatnega razmerja.

Iz tega pa je dalje razvidno, da o ratihabaciji sklepov ravnateljstva po upravnem odboru ne more biti govora. Sklepi ravnateljstva so ali pravilno storjeni, veljavni ali pa neveljavni, nični, pri čemer je pripomniti, da sta pravna pojma neveljaven in ničen soznačna (sinonimna) v našem zakonodajstvu. To nam potrjuje prejšnje besedilo § 879. o. d. z., ki govori o neveljavnosti nekaterih pogodb, in sedanje besedilo (novela III. § 90.), ki označuje deloma iste pogodbe, kakor jih našteva prejšnje besedilo, kot nične.

Ako je torej ravnateljstvo hranilnice storilo sklep o zadevi, ki ni spadala po določbah statuta v njegovo področje, ali ako ta sklep ne ustreza določbam statuta, je ta sklep neveljaven, ničen, t. j. absolutno ničen, ki ga ni moči niti po upravnem odboru, niti po drugem faktorju ratihabirati. To sledi iz pravnih pojmov o absolutni in relativni neveljavnosti pravnih opravil. Absolutno nični sklepi ne stopijo nikdar v veljavo, niti po obojestranski volji prizadetih strank, oni ne eksistirajo. Sanacija je možna le z novim pravilnim sklepom kompetentnega faktorja (glej Krainz § 130).

Zgolj odobriti je moči le relativno nično pravno opravilo. Relativno nično pa je opravilo, kadar je dopustna poznejša dopolnitev dejanskega stanu, ki je sicer nedostaten za učinkovanje.

Dr. Strohal pravi,²⁾ da so to pravna opravila »bei denen die nachträgliche Ergänzung des zum Wirksamwerden unzureichenden Tatbestandes zulässig ist, zB. durch Genehmigung des vom gesetzlichen Vertreter geschlossenen Geschäftes. Solche Fälle haben«, pravi pisatelj dalje, »miteinander gemein, dass die angestrebte Rechtswirkung zunächst nicht eintritt, so dass sich das Rechtsgeschäft als vorläufig unwirksam darstellt. Rechtlich bedeutungslos ist aber der ergänzungsbedürftige Tatbestand deswegen noch nicht. Ein gewisses Mass von Rechtswirkung besteht noch darin, dass der unvollständige Tatbestand der nachträglichen Genehmigung fähig ist.«

Pozitivni zakoni, n. pr. o. d. z. v §§ 244, 865, 1016, pa določajo, kdaj je podano kako relativno nično, a po naknadni odobritvi pravno omogočeno pravno opravilo. Glede zavodov, ki so, kakor hranilnice, pod nadzorstvom javne uprave, določa § 867. o. d. z.,

²⁾ »Über relative Unwirksamkeit«, v Festschrift, II., str. 747.

ki velja, če se upošteva marginalni napis §§ 26. in 526. o. d. z. tudi za moralične, torej juristične osebe, da se ravna veljavnost njih pogodb po določbah statuta. To je ob sebi umevno; v statutu je obsežena vsa ustava in organizacija takega zavoda. Če torej statut nima določbe o relativno ničnih sklepih organov zavoda, bodisi upravnega odbora ali ravnateljstva, jih ni moči po nobenem faktorju odobriti, torej zlasti ne sklepov ravnateljstva po upravnem odboru. Politično oblastvo in vladni komisar imata pa itak le nadzorstvo nad upravo, opozarjata na njene nedostatke ter skrbita za njih odpravo, do upravnih poslov (odobritve sklepov) pa nimata nobene pravice.

V ostalem pa: relativno nične sklepe je moči odobriti po višjem faktorju le, ako gre za odobritve sposoben sklep. Ako je sklep od koga neveljaven, ne koristi nobena odobritev, ker »dopolnitve potreben dejanski stan«, ki bi imel določno mero pravnega učinka, sploh ni podan. Formalno, a tudi stvarno neveljavnih pravnih opravil nikdar ni moči odobriti. Ženitne in dedinske pogodbe med nedol. pogodnikoma, dasi zastopana po zakonitih zastopnikih, nikdar ne more ratihabirati varstveno sodišče, ako se pogodba ni sklenila v obliki notarskega akta. Pravico, sklepati prodajo občinskega imetja ali dobra, imajo le občinski odbori. Za veljavnost teh sklepov imajo občinski redi določne predpise (n. pr. za bivšo Štajersko §§ 37, 38, 42 in 58.) Ako bi bil župan sam prodal tako imetje ali dobro, ne bi bilo moči odobriti sklep po prejšnjem deželnem odboru. Ta odbor bi bil pač zahteval pravilen sklep občinskega odbora.

Ta razprava tudi kaže nepravilni nazor, da je z odobritvijo letnih računskih zaključkov po upravnem odboru, ki jih predlaga ravnateljstvo temu odboru, smatrati za odobreno vse poslovanje ravnateljstva, in da to še manj velja glede odobritve računskih zaključkov po takozvanem preglednem odboru občine, čigar člani navadno niti niso funkcionarji hranilnice.

V zadnjem času je teklo in še teče več pravnih mestnih hranilnic proti bivšim (nemškimi) funkcionarjem zaradi povračila škode, ki so jo napravili tožiteljicam s protištaturarnim podpisom avstrijskih vojnih posojil. Ker morejo hranilnice le uspevati, ako poslujejo strogo po določbah svojih pravil in je zato v tem smislu izdan tudi regulativ, je popolnoma neumestno, ozirati se pri razsoji takih pravnih od katerokoli oportuniteto, ali se ravnati celo po načelu: »quieta non movere«.

Uprava in sodstvo.

Dr. Ivan Ogrin.

I. V vseh modernih državah je uprava dosledno ločena od sodstva. To načelo je obveljalo, ko se je ustanovil pojem in pomen uprave na eni in sodstva na drugi strani. To je poklicano, da razsoja v zasebnopravnih odnošajih med pravnimi subjekti, pa bile to fizične ali juristične osebe, h katerim prištevamo tudi državni erar. Iz javnega prava pa se je prepustilo sodiščem natančno omejeno področje iz kazenskega prava.

S tem pa seveda ni rečeno, da zakonodavec ne more poveriti sodiščem še drugih poslov, ki izvirajo iz državne oblasti. Toda čim bolj se množe take izjeme, tem bolj gineva meja med sodstvom in upravo. Vršiti posle državne oblasti (države), ki ne spadajo bistveno v sodno kompetenco, v to je ravno poklicana uprava. Vsako prenašanje upravnih poslov na sodišča škoduje upravi, ker postaja njeno področje nejasno in izgubi polje za samostojni, vseobči razvoj in spopolnjevanje.

Kako je v tem oziru po našem pravnem redu? V vidovdanski ustavi ni določena natančna kompetenca sodišč in uprave. Pač pa govori ustava posebej o upravni oblasti in posebej o sodni oblasti, določujoč na splošno njun ustroj in njune organe (glej člene 47 in 90—108 ter 48 in 109—112). Vendar pa imamo v ustavi sami nekaj podatkov o medsebojni pristojnosti. Tako veli člen 94: Upravno oblastvo sme izdajati uredbe, potrebne za uporabljanje zakonov. K upravnim oblastvom pa spadajo seveda tudi sodna upravna oblastva (ministrstvo pravde). — Člen 100 pravi: Oblastni odbor predpisuje pravilnike in navodila za izvrševanje oblastnih uredb, ki jih izdaja oblastna skupščina. Zlasti pa so omejeni v ustavi (člen 96) posli samoupravnih korporacij. Tudi državnemu svetu, ki je sicer najvišje upravno sodišče, so poverjeni po členu 103 nekateri upravni posli, kar velja n. pr. za upravna sodišča le kot izjema.

Iz tega sledi, da ustava sama ne ugotavlja jasne meje med sodstvom in upravo. Jasneje opredeljuje področje uprave člen 1. zakona o občni upravi z dne 26. aprila 1922 št. 49 ur. l., ki se glasi: »V občno upravo spadajo vsi posli iz sedanje pristojnosti ministrov za notranje posle, za prosveto, za agrarno reformo, za poljedelstvo in vode, za zgradbe, za trgovino in industrijo, za narodno zdravje, za socialno politiko, za vere in za šume in rude, kolikor se ne nanašajo na upravo državnih domen.« Iz drugega odstavka tega člena: »Odnosaji občne uprave proti drugim upravnim granam...« sledi, da nam je ločiti po zakonu »občo in posebno upravo.« K tej je prište-

vati posle ministrstva pravde, finančnega, prometnega in ostalih ministrstev.

Posle posebne uprave vrše za to določeni organi zadevnih ministrstev, posle občne uprave pa vrši v oblasti (pokrajini) veliki župan (ali sam, ali po okrožnih načelnikih), v srezu (okraju, kotaru) srezki poglavar, kolikor niso poverjeni glasom posebnih predpisov drugim oblastvom, ki jim je pa velik župan nadrejeno oblastvo.

Ker je ustroj in področje posameznih ministrstev zakonito določen, je s tem podana tudi splošna opredelitev med področjem uprave in sodstva. Kolikor bi bilo še dvomiti, pa moramo smatrati, da odločujejo glede kompetence za bivšo kraljevino Srbijo in za posamezne pokrajine prej veljavni zakoni.

Na podlagi skupnih, za celo državo veljavnih in na podlagi delnih (partikularnih), le v posameznih pokrajinah veljavnih in še ne derogiranih zakonov se utegne torej vedno določiti, kaj spada pred sodne in kaj pred upravne oblasti.

II. Začelo pa se je v naši skupni zakonodaji mešati poklicno področje uprave in sodstva in poverjajo se sodiščem docela upravni posli. Nekaj primerov za to:

Izvršitev državnozborskih volitev je bila n. pr. v bivši Avstriji poverjena izključno upravnim oblastvom, ki so jih tudi brezhibno izvedla. Sodišča so poslovala le glede prestopkov zakona v varstvo volilne svobode. V naši državi pa se je poverila glasom zakona o volitvah narodnih poslancev z dne 7. septembra 1920 št. 336 Ur. l. in z dne 27. junija 1922 št. 241 Ur. l. izvedba volilnega opravila samega le deloma upravnim oblastvom, pretežno pa sodiščem, oziroma posebnim odborom, v katerih upravni juristi kot taki niso zastopani. To kaže sestava državnega odbora, volilnih in glavnih volilnih odborov. Ravno s tem pa je postal postopek volitev v narodno skupščino okoren in zamuden. Dalje so poklicana sodišča po zakonu o volilnih imenikih z dne 30. maja 1922 št. 184 Ur. l., da sodelujejo pri pripravah za volitve v narodno skupščino, v oblastne in srezke skupščine in celo v občinske odbore; po zakonu imajo v oblastni in srezki samoupravi enako vplivanje na volitve v oblastne in srezke skupščine kakor glede volitev v narodno skupščino.

Novosti so tudi na kazenskem polju. Že zakon o volitvi narodnih poslancev vsebuje posebnost, da je moči sodiščem razpravljati naravnost na ovadbo (tožbo) policijskega oblastva in posameznikov.

Izvrševanje zakona o pobijanju draginje življenjskih potrebščin in brezvestne špekulacije je deljeno med sodna in upravna oblastva. Med drugim je po členu 17 tega zakona poverjeno prijavljanje in predhodno preiskovanje dejanj, kaznivih po tem zakonu, političnim oblastvom, izrek kazni in s tem združeno razpravljanje pa sodiščem. O vloženih vzklicih pa razsojajo seveda tudi (višja) sodišča.

Povsem nove določbe za našo upravo in sodstvo pa ima § 200 zakona o zavarovanju delavcev. Po tem presojuje kazenske sodbe političnih oblasti sodne oblasti. Konkretno: Vzklici zoper kazenske obsodbe okrajnih glavarstev (mestnih magistratov) kot političnih kazenskih oblastev I. stopnje ne gredo na pokrajinsko upravo (oddelek za socialno politiko), ampak na prvostopno, oziroma okrajno sodišče v razsojo. Izvršitev pravno močne kazni pa je zopet prepuščena političnim oblastvom.

Ta pravna ustanovitev pa se ne zлага z našimi razmerami. Sodišča sodijo drugače kakor politična oblastva. Pri teh je kazensko postopanje bolj enostavno in sumarično. Manjka jim pa tudi zakon o enotnem kazenskem postopku kakor ga nudi sodiščem kazensko-pravdni red. Glede razlogov, ki so vodili zakonodavca pri prenosu upravnih poslov na sodišča, je naglašati zlasti to-le:

Predvsem zakonodavec ni imel namena, da kaže pred svetom razlike, ki vladajo glede ustroja upravnih oblastev v raznih pokrajinah in glede službene kvalifikacije pri njih zaposlenega osebja. Tako imamo n. pr. v Sloveniji, Dalmaciji, na Hrvaškem in v Slavoniji pri vseh političnih oblastvih po enega ali dva izvežbana upravnega jurista, dočim ni bilo dobiti za politična oblastva v ostalih pokrajinah večinoma juridično izšolanega osebja. Takim oblastvom prepuščati docela odgovorne upravne posle, zlasti take, kojih pravilno izvrševanje zahteva pravno izobrazbo, bi morda res ne bilo dobro. Zakonodavec je torej smatral za bolj umestno, da se obide tudi preizkušeni upravni organizem nekaterih pokrajin, kakor pa da se izroče prevažni upravni posli i temu i onemu v ostalih pokrajinah z mestoma manj usposobljenimi močmi.

Vendar pa je še odprto vprašanje, ali je kazalo radi tega obremenjati sodstvo cele države s posli, ki so njegovemu bistvu tuji in ki ga ovirajo v izvrševanju njegove prave naloge. Za našo splošno notranje upravljanje države bi bilo skoroda bolje, da bi se poverili zadevni posli samo tam sodiščem, kjer je to neobhodno potrebno. Saj se včasih dela razlika glede nekaterih drugih poslov tudi v drugih zakonih in uredbah med pokrajino in pokrajino.

Gledati nam je torej, da dvignemo upravo širom cele države na približno isto stopnjo, na kateri so uprave zapadnih držav. Utegnili bomo ji poveriti brez skrbi vse posle, ki ji pritičejo po njenem bistvu. To bo pa vplivalo blagodejno i na razmah uprave same, i na splošni državni organizem.

V korist sodstva in uprave bo nadaljni pretres o tem predmetu.

Književna poročila.

Dr. Med. Ludwig Frank: Seelenleben und Rechtsprechung. Grethlein & Comp., G. M. B. H. Zürich und Leipzig. Stran 410.

Ne moremo mimo tega imenitnega dela, ne da bi ga toplo priporočili našim pravnikom, civilistom kakor tudi kriminalistom. Nastalo je tako, da je avtor, specialist za živčne in duševne bolezni v Zürichu, na povabilo predsednika tamkajšnjega sodišča predaval sodnikom, odvetnikom in uradnikom skrbstvenih uradov na trinajstih večerih o raznolikih motivah človeških afektov — uporabljajoč pri tem svoja nad 20-letna izkustva v terapiji nevroz (timopatij). Na splošno psihiatrično polje se ni podajal, ker je predpostavljal, da so v tej smeri njegovi poslušalci dovolj podkovani. Svoja predavanja je združil v naznanjeno knjigo. Odlikuje jih predvsem dvoje: na eni strani krasen jezik, prozornojasna dikcija, ki veje iz nje — rekel bi — neka sugestivno prepričevalna moč, na drugi strani previdna izbira tipičnih, prepričujočih primerov iz prakse. V utemeljitev svojega priporočila naj navedem, s čim se knjiga bavi, in naj poudarim vsaj nekaj avtorjevih stavkov, o katerih mislim, da utegnejo vzbuditi zanimanje tudi pri takih pravniki, katerim polje nevroz ni terra incognita.

Frank predočuje najprej stike med poklici sodnikov in zdravnikov za živčne bolezni, dá kratek psihologičen uvod, pojasni bistvo hipnoze in sugestije, poudarja silno važnost nagona ohranitve samega sebe, pa svojega roda (Art). Oba nagona sta v najožji zvezi, brez njiju življenskih prikazov človeka ne moremo pojmovati pravilno. Potreba ljubiti in ljubljen biti ni nič drugega, nego stremljenje po izživetju nagona ohranitve roda. Vsaka okrnitev tega nagona povzroči neko neradost, ki se more kopičiti, ne da bi se individuum tega zavedal, a nakopičena neradost učinkuje na psihično udejstvovanje (str. 43). Zanimivi so prednašani primeri eksperimentalno izbavljene krivične obdolžitve in sugestije fiktivnih zločinov (str. 65 nasl.). Iz teh prehaja avtor v zlorabo hipnoze in v psihologijo izpovedb prič. Dobro poudarja, da naj pozna preiskovalni sodnik pojave hipnotizma in sugestije, da bo mogel najti v preiskavah prava pota za odkritje zločinov. Pri tem pa se bo moral posluževati veččih zdravnikov. Za moj vtis se Frank, žal, ni dovolj obširno bavil s problemom psihologije izpovedb prič, a baš od njegovega dela bi pričakovali in mu z zanimanjem sledili, ko bi nam načel in razrešil problem psihologije dokaza, t. j. subjektivnega procesa, ki vodi umstveno do ugotovitve, kaj je dokazano, kaj ni, in zakaj...

Avtor razlaga nadalje o akumulaciji čustev neradosti, o izpodrivanju teh čustev v podzavesti in o obvladanju nagonskega življenja po teh čustvih ter nam odpira na stežaj pogled v timopatijo (psihonevrozo). Za našo kulturo, pravi, je največji zakon obvladanje nagonskega življenja. Nagonске sile ljubezenskega in spolnega življenja morajo biti sodniku, ki

naj skrbi, da kulturne zahteve ne trpe škode, dobro znane. Kulturni človek, ki ne sme svojih čustev na poljubnem soindividu izrabiti, pride včasih do notranjih konfliktov, ki vedejo do izpodrinjenja čustev. Ta izpodrinjena čustva pa se lahko pretvorijo v čustvo neradosti, osobito v plahost, strah. A največ motitev, ki se navadno imenujejo nevrastenija, ni ničesar drugega, nego posledica svoječasno oškodovanega ljubezenskega in spolnega življenja (str. 105). Avtor zahteva, da naj se dá vsakemu akademiku še na vseučilišču znanstvena podlaga za presojanje normalnega in boleznega spolnega življenja (str. 106). Število ljudi, ki zaradi motitev v svojem čustvenem življenju nimajo duševnega ravnovesja, ki so na znotraj vezani, ne da bi bili radi tega že bolni, je velikansko. Sodnik ne more prav poslovati, ako teh pojavov ne pozna (str. 109). Hudo pa je grešila tudi medicina, ki je ob diagnozi hysterije pritisnila bolniku na čelo pečat neodkritosrčnosti, simuliranja. Tudi to mora sodnik vedeti (str. 112).

Sledeča izvajanja so posvečena bojzenski nevrozi, traumatični nevrozi (ki se steka včasih v boj za rento), nadalje poželjivostni nevrozi, prisilnim predstavam, fetišizmu, ekshibicionizmu, masohizmu, sadizmu, homoseksualnosti. Prisilne ideje občuteva pacient sam kakor nekaj, kar je njegovemu duševnemu bistvu tujega, blaznostne ideje pa rastejo iz njegove duševne osebnosti same (str. 172).

Vse motive, ki so nastale radi iznebitve spolnih čustev, se morajo presojati raz naravno biologično stališče. Napačna je trditev, česar tudi nekateri zdravniki še ne vedo ali pa vedeti nečejo, da nastopa spolni nagon šele ob puberteti. Avtor je znanstveno ugotovil že pri 3-letnem detetu nevrozne bolezenske prikazni, ki so bile nastale vsled spolnega razdraženja. To je treba vedeti, ker taka doživetja vtisnejo v možgane jak engrama, ki podzavestno določa smer za poznejše spolno življenje (str. 193—195). Avtor opozarja osobito na t. z. voyeurs, ki igrajo v kazenskih preiskavah veliko, pa premalo upoštevano vlogo. Njihovo spolnonagonsko življenje je potisnjeno v nenormalno smer, ker so bili že v zgodnji mladosti priča od drugih izvršenega seksualnega akta in so se vsled tega razdražili (str. 214). Pri socialni bedi naših industrijskih krajev imamo seveda vse polno voyeurjev. Tudi ekshibicionizem gre na rovaš napačnega usmerjenja spolnega nagona vsled doživetij v detinski dobi. Avtor sodi, da obsodba ekshibicionista nikdar ne vede do poboljšanja, kamoli do okrevanja. Mi normalno čuteči si ne smemo prisvajati pravice, da človeka, ki ni sposoben za normalno čutenje, kaznujemo (stran 307). Le zdravnik specialist more tu pomagati. Obširno se bavi Frank s homoseksualnimi pojavi in kaže na silne vplive, ki jih imajo na življenje v rodbini. Prehajajoč na disharmonije v zakonih (brakih), razpravlja o intelektualnem tipu žene, o ljubosumnosti, alkoholizmu, o duševnih boleznih, o vzgoji otrok v abnormalnih zakonih. Predvsem zahteva, da naj se starši z vso ljubeznijo posvečujejo pouku svojih otrok o vseh intimnih odnošajih napram bližnjim in drugemu spolu.

Koncem svojih izvajanj poudarja avtor potrebo po klinični preiskavi hudodelcev. Samo na psihiatrični kliniki bi mogli dobiti juristi, teologi in

odgojitelji psihologično in psihopatologično sprema za svoj bodoči poklic. Kdor ume zasledovati moderno življenje, ne bo zametal njegove tu izražene ideje kakor prefantastične.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Robert Weishut: 1.) Haftet der säumige Schuldner für die Geldentwertung. Wien 1923. Manz.

2.) Das oberstgerichtliche Gutachten über den Verzögerungsschaden. Wien 1923. Manz.

Padec valute, ki se je pojavil kot neizbežna posledica svetovne vojne v raznih državah, je izzval tudi vprašanje, kako naj se poravnajo obstoječe terjatve. Mnogostranska debata o tem se je razvila zlasti v Avstriji, kjer sta se izkristalizovala dva povsem nasprotna odgovora; seveda je bilo pri tem tudi mnogo takih, ki so zastopali najrazličnejša posredovalna mnenja. Zagovorniki valorizacije so zahtevali, da plačaj dolžnik po notranji vrednosti tega, kar je prejel; notranja vrednost pa da je enaka kurzni vrednosti na dan ustanovitve pravne obveze. Izguba, ki je nastopila radi razvredbe denarja, bi šla torej izključno na dolžnikov račun. Skrajni nasprotniki, in umevno je, da so se prištevali k tem vsi dolžniki, pa so poudarjali, da sme zahtevati upnik samo plačilo v nominalni vrednosti tega, kar je bilo svojčas pogojeno. Vsi so se sklicevali na določbe o. d. z., zlasti na one o posojilni pogodbi. Prvemu stališču se je popolnoma približalo vrhovno sodišče dunajsko z mnenjem od 7. junija 1922 glede imovinskih deležev pri javnih in komanditnih trgovskih družbah in deloma tudi glede tihe in prigodne trgovske družbe. O načinu izpolnitve denarnih obvez pa se je vodil boj s peresom naprej in sicer tem burneje, čim bolj je valuta padala in ker so dolžniki namenoma odlašali s plačilom do skrajnosti, vedno upajoč na še večji padeč in s tem na obogatitev v škodo upnikov. Začasno je odločilo boj vrhovno sodišče na Dunaju, ki je izreklo s plenarnim mnenjem z dne 8. marca 1923, da ima upnik pravico zahtevati od mu d n e g a d o l ž n i k a odškodnino, presegajočo zakonite obresti. Po trgovskem pravu obsega ta odškodnina dejansko škodo in izgubljeni dobiček (§ 1333 o. d. z. tu ne velja); dolžnik pa se oprosti te obveze, če dokaže, da ni njegova krivda, če ni plačal pravočasno. Sicer pa (po o. d. z.) more zahtevati upnik to odškodnino le tedaj, če dokaže, da je dolžnik odlagal plačilo naklepno ali iz očitvidne malomarnosti. Če tega ni, mu gredo po § 1333 o. d. z. samo obresti. Vselej pa je ugotoviti konkretno škodo; samo zmanjšanje gospodarske kupne moči veljavnega denarja upniku ne daje še pravice na odškodbo.

Skoro istočasno kakor je izreklo vrhovno sodišče dunajsko svoje mnenje, je izšla prvooznačena brošura dr. Weishuta. Avtorjeva res zanimiva izvajanja se sučejo v prvi vrsti okoli § 1333 o. d. z. Stopnjema se pobija s pomočjo materialij o nastanku § 1333 dosedanja interpretacija tega paragrafa, češ da se pri denarnih terjatvah vsa škoda, povzročena upniku po dolžnikovi zamudi, poravnava z zakonitimi obrestmi, in dokazuje, da velja določba § 1333 le za posojilne terjatve; pri teh da je 1.) višina izgubljenega dobička omejena na zakonite obresti, 2.) posojeni kapital pa da je

po vrnuti v vrednosti ob času dospelosti terjatve. Če bi temu ne bilo tako, potem bi bilo smešno, govoriti o izgubljenem dobičku. Pri drugih terjatvah pa se določa izgubljeni dobiček po najvišji denarni vrednosti, ki ga je imela pogojena valuta kdaj med dnevoma dospelosti in plačila. Za trgovsko pravo da ne velja nič posebnega, ko je določba § 1333 o. d. z. specialna in jo je radi tega upoštevati pred splošno čl. 283 trg. z. V drugi naznanjeni brošuri pa pisec pobija zaključke mnenja vrhovnega sodišča in trdi zlasti, da je škoda, povzročena po razvredbi denarja, že sama na sebi konkretna in da znači zavlačevanje vseh pravnih, če se bo iskala mesto te lahko določne škode posebna škoda v vsakem posameznem primeru.

Prav ima kritik, ko pogrša v mnenju utemeljitve, zakaj je vrhovno sodišče opustilo dosedanje razlago § 1333 o. d. z. Vendar je z mnenjem vred na napačni poti, ko se trudita oba in sicer pretežno, da iščeta razlogov za svoje stališče iz posvetovalnih zapisnikov o nastanku o. d. z. S temi materialijami so dokazovali prej baš nasprotno in sicer uspešno, kar priznava tudi dr. Weishut sam na marsikateri strani. Če kdaj, potem se je pokazalo na tem primeru, da je interpretacija, sloneča na materialijah, povsem nezanesljiva in naj se skuša dognati z njimi »naziranje« ali pa celo »namen« zakonodajalca — kakor razlikuje pisec, a je v bistvu isto. Le razlaga zakonskega teksta samega more vesti do pravih zaključkov. To poskuša naknadno tudi dr. Weishut, dasi se zdi, da je njegova utemeljitev preveč iskana in zato nenaravna. Pritrditi mu tudi ni, da je po razvredbi povzročena škoda konkretna škoda. To bi bilo sicer jako praktično, a pravično ne, kajti prava škoda utegne biti večja pa tudi manjša. Pravilno je le, če se ugotovi dejanska škoda v vsakem primeru posebej. K sklepu samo pripominjamo, da je češkoslovaško vrhovno sodišče v Brnu letos izreklo, da velja § 1333 o. d. z., kakor se je razlagal dosedaj le, če je valuta ostala nedotaknjena, sicer pa da je postopati po §§ 1293, 1296, 1333 in 1334 o. d. z.

Dr. Sajovic.

Dr. Heinrich Kiwe: Unlauterer Wettbewerb. Wien 1923. Manz'sche grosse Sonderausgabe Nr. 66.

Avstrija je dobila pred kratkim časom (26. septembra 1923) zakon zoper nečedno tekmo. Besedilo zakona z obširnimi objašnjenjem je izšlo sedaj pri Manzu v splošnoznani obliki. Prireditelj dr. Kiwe, ki je podal v tako kratkem času avstrijskim juristom pregleden komentar k zakonu, je uporabil pri tem zlasti nemško literaturo in judikaturu, kajti avstrijskemu zakonu je služil nemški kot vzorec. To seveda uporabnost njegovega dela znatno povečuje.

Dr. Sajovic.

Zbirka zakonov: I. snopič: Ustava kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Drugi pregledani nat'sk. Cena 12 Din 50 p.

XI. snopič: Zakon o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužben-cih. Cena 8 Din 70 p.

Oba snopiča, ki ju je izdala Tiskovna zadruga v Ljubljani, toplo priporočamo.

Razne vesti.

V Ljubljani, meseca novembra 1923.

— (Kronika društva »Pravnika«.) V drugem polletju se je pečal odbor intenzivno z načrtom, kako bi se priredilo obče zborovanje jugoslovenskih pravnikov. Na teh shodih naj bi se obravnavala strokovna vprašanja po vzgledu nemških »Juristentage« in shodov čeških pravnikov, dalje pa tudi vprašanje, kako bi se pri nas zakonodavno delo pospešilo. Odbor se je obrnil radi tega na »Udruženje pravnika« v Beogradu in na »Pravniško društvo« v Zagrebu, Zagrebčani so idejo sprejeli. Kakor vsa znamenja kažejo, se tudi Beograd ne bo več dolgo obotavljal in tako smemo upravičeno upati, da se bo vršil prihodnje leto tako potrební shod vseh jugoslovenskih pravnikov. — Akciji »Pravniškega društva« v Zagrebu, naj bi pregledal vse zakonske načrte poseben odbor filologov in pravnikov iz cele države, se je pridružilo tudi naše društvo. To je bilo potrebno, da se ustanovi enotna terminologija in pazi na jezik novih zakonov. — V mesecu novembru so se pričela zopet redna društvena predavanja. Prvi je nastopil gd. univ. prof. dr. Metod Dolenc. Njegovo predavanje »Kolektivna odgovornost za kazniva dejanja in naše narodno pravo« je izzvalo pri mnogobrojnih slušalcih burno odobravanje.

— (Osebné vesti.) Avskultanta Josip Sfiligoj in Franc Čoš sta imenovana za sodnika za okrožje višjega deželnega sodišča v Ljubljani. Okrajni glavar dr. Srečko Lajnšič je premeščen v Ljubljano. Odvetniško pisarno so otvorili dr. Vladimir Knaflič v Ljubljani, dr. Adolf Salberger pri Sv. Lenartu v Slovenskih goricah in dr. Rajko Faninger v Mariboru. — Umrli so: dvorni svetnik dr. Martin Traver v Ljubljani, ministrski tajnik dr. Ferdinand Tomažič v Ljubljani in odvetnik dr. Vladimir Sernec v Mariboru. Iz državne službe sta izstopila sodnika dr. Josip Novak in dr. Vinko Zorec ter pisar pri upravnem sodišču v Celju dr. Vekoslav Voršič.

— (Zakono zaščiti ubogih, starih in onemoglih) z dne 15. maja 1922 št. 77 Ur. l. ni spremenil v Sloveniji veljavnih določb o podpiranju in oskrbi ubožcev (§§ 22—30 zak. z dne 3. decembra 1863 št. 105 drž. zak.). Tako je odločil v nekem konkretnem primeru oddelek za socialno politiko v Ljubljani, poudarjajoč, da je imel pri določbi čl. 1 cit. zak. zakonodajalec pred očmi samo razmere v Srbiji. S tem členom da je hotel zakonodajalec poudariti samo, da imajo občine dolžnost, skrbeti za uboge pripadnike. Nikdar pa da ni nameraval izreči, da mora vzdrževati občina bivanja ubožca, ne da bi imela pravico, zahtevati povračilo stroškov od domovne občine.

— (Izvršilni predpisi novih zakonov.) Zakon o civilnih uradnikih in ostalih državnih uslužbencih z dne 31. julija 1923 (novi činovniški zakon) dovoljuje na plače in pokojnine državnih uslužbencev ter upokojenecv izvršbo splošno do ene tretjine. Za državne terjatve do polovico plače, a do 30% pokojnine. Za vzdrževalnine ni določena nobena meja. Stanarina se sme zarubiti samo za dolžno najemnino. Dolgovi umrlega uslužbenca se ne smejo izterjovati iz pokojnine njegove rodbine. Imovina, plača in pokojnina uslužbencev, ki opravljajo državni denar in material, pa je zakonita generalna zastava državi. — Zakon o proračunskih dvanajstinah z dne 30. junija 1923 je pooblastil ministrski svet, da sme razširiti odredbe srbskega pravnega postopnika o omejitvah izvršbe na kmetška zemljišča na del ali na vse ozemlje kraljevine.

— (Zakon o organizaciji sodišč) je bil po časniških vesteh v sekciji zakonodajnega odbora že sprejet. Na vrsto pride sedaj zakon o sodnikih. Če pojde delo v istem tempu kakor dosedaj naprej, smemo pričakovati, da bosta v kratkem oba načrta uzakonjena.

— (Ženski privilegium favorabile na Angleškem odpravljen). Dasi imajo na Angleškem že ženske porotnike, ostal je tam še izza normalnih časov čuden petrefakt: veljalo je namreč zakonito dokazno pravilo, da je ženska storila dejanje pod pritiskom sile in da za isto kazensko ni odgovorna, ako se je to zgodilo v navzočnosti njenega soproga. Ta presumpcija je veljala za vsa kazniva dejanja, izvemši murder (umor) in treason (izdajstvo). Z zakonom z dne 21. marca 1923 je bila ta določba zakonito odpravljena — vendar ne brez ostre debate pro in contra. Lord Buckmaster je dejal v parlamentu, da »ta zakon ne temelji na norosti, ampak na izkustvu in modrosti enajst stoletij,« torej se ne sme lahkomišlno zato opustiti, ker je zaradi časniških poročil v nekem senzacionalnem procesu postal nepopularen. Največkrat je žena še vedno podložnica moža. »Naravna kakovost ženske se pa ne dá spremeniti s tem, da se ji dá volilna pravica ali da se pripusti k sodstvu.« Tem izvajanjem so nasprotovali drugi govorniki, ki so označevali presumpcijo naravnost za smešno. Odločila pa je spor menda ugotovitev lorda Chancellora, — da se dá upoštevati dejansko stanje sile ali stiske pri vsakem od žene storjenem kaznivem dejanju že po materialnih kazenskopravnih predpisih, samo sodnik naj ne bo procesualno vezan na — togo dokazno pravilo. **Dr. M. D.**

— (Jetnišnica za mladino v Wittlichu na Nemškem.) Po iniciativi znanega prof. Freundenthala je bila l. 1912 otvorena prva jetnišnica za mladino od 18 do 21 let na Nemškem v Wittlichu ob reki Mosli. Njen ravnatelj Hans Ellger je izdal pred kratkim študijo »Der Erziehungszweck im Strafvollzug (v založbi Carl Marhold, Halle a. d. S., 1922, 112 strani), ki pa se razblinja v dolgovoznih pridigarških traktatih z bore malo novih kritičnih misli. Zanimivo utegne biti iz te brošure le to kar se tiče notranje uredbe te moderne kaznilnice za

mladostnike. Da je zasnovana na ideji progresivnega sistema, je jasno. Ta pa je dobila tukaj sledečo izvedbo:

Nastanjenci — »Insassen« jih imenuje Ellger — morejo biti le taki kaznenci, ki prestajajo kazen nad eno leto prostosti. Razdeljeni so v štiri razrede. Novodošlec pride v 3. razred. Tu ostane štiri mesece. Če se dobro vede, napreduje v 2. razred, po nadaljnjih štirih mesecih dobrega vedenja v 1. razred. Diferenciacija teh razredov nudi to-le sliko: V 3. razredu prestajajo kazen v samotni celici, imajo obično zavodno obleko, dobivajo darila za dela do 5 pfenigov na dan, nimajo poboljškov pri hrani. V 2. razredu delajo v skupnih delavnicah, nosijo običajno obleko, toda z rdečim trikotom na levem rokavu, za dela dobivajo darila od 6 do 20 pfenigov na dan, za priboljšek k hrani na dan 100 g kruha, 10 g masti in kave, smejo pisati dnevnik, risati za zabavo v risbeni zvezek ter prejemajo po en zvezek poučne vsebine iz knjižnice na mesec preko navadnega čtiva. V 1. razredu delajo takisto v skupni delavnici, dobivajo za dela darila od 21 do 30 pfenigov, za poboljšek k hrani na dan 150 g kruha, 20 gramov masti in kavo, dvakrat na teden po 100 g klobase ali sadja, pišejo svoj dnevnik, rišejo v zvezke, dobé katalog knjižnice, da si sami izberejo po eno knjigo preko normalnega čtiva, imajo v svoji celici lonec s cvetlico, podobo zrcalo, naslonjalo ter smejo vsak dan eno uro dalje luč žgati. Vsak teden imajo po eno uro posebej telovadbo ali igrajo igre, vsakih 14 dni v nedeljo popoldne pa predavanje. Samo kaznenci v prvem razredu smejo biti predlagani za kazenski odpust ali dopust.

K tem trem razredom pride kazenski razred kot četrti razred, v katerem jetniki nimajo prav nobenih pogodnosti, niti se ne smejo udeleževati šolskega pouka in telovadbe. V ta razred pridejo jetniki vsled prekrškov hišnega reda. Ti so po svojem značaju razdeljeni v 3 vrste. Pri 1. vrsti (najlažji disciplinski pregreški) se odloži napredovanje v višji razred za 5, pri drugi vrsti (težji) za 10, pri tretji (najtežji) za 15 dni. Če pride v enem mesecu toliko odlogov skupaj, da znese to nad 30 dni, se pahne jetnik v — kazenski razred. Tu ostane tako dolgo, da mine vsaj en mesec brez najmanjše graje, potem pa pride spet v 3. razred in se dokoplje v višje razrede po prejšnjih pravilih. Ellger hvali ta sistem, ki je v bistvu američanski, da v polni meri pospešuje — resocializacijo mladostnikov.

Dr. M. D.

